

Universitätsbibliothek Wuppertal

Xenophons griechische Geschichte

Buch I - IV

Xenophon

Leipzig, 1871

II

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-781](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-781)

ἀπέδρασαν οὗτοι, πρὶν κριθῆναι· Καλλιξένος δὲ κατελθὼν, ὅτε καὶ οἱ ἐκ Πειραιῶς εἰς τὸ ἄστυ, μισούμενος ὑπὸ πάντων λιμῶ ἀπέθανεν.

B.

Οἱ δὲ ἐν τῇ Χίῳ μετὰ τοῦ Ἐτεονίκου στρατιῶται ὄντες, ἰξῶς μὲν θέρος ἦν, ἀπὸ τε τῆς ὥρας ἐτρέφοντο καὶ ἐργαζόμενοι μισθοῦ κατὰ τὴν χώραν· ἐπεὶ δὲ χειμῶν ἐγένετο καὶ τροφήν οὐκ εἶχον γυμνοὶ τε ἦσαν καὶ ἀνυπόδητοι, συνίσταντο ἀλλήλοις καὶ συνετίθεντο ὡς τῇ Χίῳ ἐπιδησόμενοι· οἷς δὲ ταῦτα ἀρέσκοι κάλαμον φέρειν ἐδόκει, ἵνα ἀλλήλους μάθοιεν ὅποσοι εἶψαν. πνθόμενος δὲ τὸ σύνθημα ὁ Ἐτεόνικος, ἀπόρως μὲν εἶχε τί χρῶτο τῷ πράγματι διὰ τὸ πλήθος τῶν καλαμηφόρων· τό τε γὰρ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐπιχειροῦσαι σφαλερὸν ἐδόκει εἶναι, μὴ εἰς τὰ ὄπλα ὀρηθῶσι καὶ τὴν πόλιν κατασχόντες καὶ πολέμιοι γενόμενοι ἀπολέσωσι πάντα τὰ πράγματα, ἂν κρατήσωσι, τό τ' αὖ ἀπολλύναι ἀνθρώπους συμμάχους πολλοὺς δεινὸν ἐφαίνετο εἶναι, μὴ τινα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας διαβολὴν σχοίεν καὶ οἱ στρατιῶται δύσνοι πρὸς τὰ πράγματα ὦσιν· ἀναλαβὼν δὲ μεθ' ἑαυτοῦ ἄνδρας πεντεκαίδεκα ἐργχει-

geg. Agorat. 12. — οἱ ἐκ Πειραιῶς — S. II, 4, 39. — λιμῶ — Vgl. Schol. zu Aristid. Panath. Bd. III S. 245 Dind. ὕστερον δὲ καταγόντες Ἀθηναῖοι τοῦ Καλλιξένου ὡς παραλόγως αὐτοὺς πεπεικότος ἐπὶ τοὺς στρατηγούς, λιμῶ ἀναίρουσιν.

Zweites Buch.

I. 1. Eteonikos hatte seine Flotte nach Chios geschickt und sein Landheer nach Methymna geführt (I, 6, 38), muss sich also demnächst auch selbst zur Flotte begeben haben. — Οἱ ὄντες — Zu der Wortstellung vgl. zu 4, 10. — ἀπὸ τῆς ὥρας — d. i. von den Früchten, wie sie die Jahreszeit brachte. Die Verba ζῆν, τρέφεσθαι von etwas leben, werden gewöhnlich mit ἀπὸ construiert, s. 3, 12; VII, 1, 4 βίος ἀπὸ θαλάττης. Vgl. auch III, 2, 11. Zu bemerken ist die Parallelstellung von ἀπὸ τῆς ὥρας mit dem Particip ἐργαζόμενοι. Vgl. Anab. VI, 1, 1 οἱ

μὲν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἔξων, οἱ δὲ καὶ ληζόμενοι.

2. τί χρῶτο τῷ πράγματι — wie er sich in der Sache verhalten sollte. III, 5, 1 ἀπορῶν τί χρῶτο τοῖς πράγμασι. Ein zu χρῆσθαι hinzugefügter Accusativ eines Pronomen oder Pronominaladjectivs im Neutrum bezeichnet das wie oder wozu des Gebrauchs. Vgl. 4, 37 und zu VI, 1, 15. — μὴ nach σφαλερὸν und nach δεινὸν wegendes darin liegenden Begriffes: Besorgniss erregend. — συμμάχους — die im spartanischen Heere befindlich an der Verschwörung Theil nahmen. — διαβολὴν σχοίεν — dass sie (die Spartaner) üble Nachrede fänden. Der Ausdruck wie αἰτίαν ἔχειν beschuldigt werden; die Construction wie bei διαβάλλεσθαι III, 5, 2; Platon Republ. VII S. 539 c εἰς τοὺς ἄλλους διαβέβληται.

ρίδια ἔχοντας ἐπορεύετο κατὰ τὴν πόλιν, καὶ ἐντυχὸν τι
 ὀφθαλμιῶντι ἀνθρώπῳ ἀπιόντι ἐξ ἰατροῦ, κάλαμον ἔχοντι,
 4 ἀπέκτεινε. Θορύβου δὲ γενομένου καὶ ἐρωτῶντων τινῶν διὰ
 τί ἀπέθανεν ὁ ἀνθρώπος, παραγγέλλειν ἐκέλευεν ὁ Ἐτεόνικος,
 ὅτι τὸν κάλαμον εἶχε. κατὰ δὲ τὴν παραγγελίαν ἐρρίπτουν
 πάντες ὅσοι εἶχον τοὺς καλάμους, αἰεὶ ὁ ἀκούων δεδιῶς μὴ
 5 ὀφθείη ἔχων. μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἐτεόνικος συγκαλέσας τοὺς
 Χίους χρήματα ἐκέλευσε συννεγκεῖν, ὅπως οἱ ναῦται λάβωσι
 μισθὸν καὶ μὴ νεωτερίσωσιν τι· οἱ δὲ εἰσήνεγκαν· ἅμα δὲ εἰς
 τὰς ναῦς ἐσήμηνεν εἰσβαίνειν· προσίῳν δὲ ἐν μέρει παρ' ἐκά-
 στην ναῦν παρεθάρρυνέ τε καὶ παρήνει πολλά, ὡς τοῦ γεγε-
 6 νημένου οὐδὲν εἰδῶς, καὶ μισθὸν ἐκάστῳ μηνὸς διέδωκε. μετὰ
 δὲ ταῦτα οἱ Χιοὶ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι συλλεγέντες εἰς Ἐφε-
 σον ἐβουλεύσαντο περὶ τῶν ἐνεστηκότων πραγμάτων πέμπειν
 εἰς Λακεδαιμόνα πρέσβεις ταῦτά τε ἐροῦντας καὶ Λύσανδρον
 αἰτήσοντας ἐπὶ τὰς ναῦς, εὖ φερόμενον παρὰ τοῖς συμμαχοῖς
 κατὰ τὴν προτέραν ναυαρχίαν, ὅτε καὶ τὴν ἐν Νοτίῳ ἐνίκησε
 7 ναυμαχίαν. καὶ ἀπεπέμφθησαν πρέσβεις, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ
 παρὰ Κύρου ταῦτά λέγοντες ἄγγελοι. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι
 ἔδωσαν τὸν Λύσανδρον ὡς ἐπιστολέα, ναύαρχον δὲ Ἄρακον·
 οὐ γὰρ νόμος αὐτοῖς δις τὸν αὐτὸν ναυαρχεῖν· τὰς μέντοι
 ναῦς παρέδωσαν Λυσάνδρῳ [, ἐτῶν ἤδη τῷ πολέμῳ πέντε καὶ
 εἴκοσι παρεληλυθότων].
 8 Τούτῳ δὲ τῷ ἐνιαυτῷ καὶ Κύρος ἀπέκτεινεν Ἀυτοβοισάκην

4. αἰεὶ ὁ ἀκούων = jeder so wie er es hörte. Vgl. 4, 8 τὸν δ' ἀπογραφάμενον αἰεὶ. Der Nominativ als Apposition zu πάντες, der Singular, um das Benehmen jedes einzelnen als getrennt von den andern darzustellen. Kyrop. VI, 1, 42 ταῦτα γὰρ ἀκούοντες ἦττον ἂν παντὶ σθένει ἀθροίζοιτο, ἕκαστός τις φοβούμενος καὶ περὶ τῶν οἰκῶν.

5. ἐν μέρει — der Reihe nach. VII, 1, 14. Vgl. VI, 2, 29; VII, 1, 24 κατὰ μέρος. — τοῦ γεγενημένου — von der Verschwörung. — διέδωκε — Die Präposition διὰ geht auf die Vertheilung des ganzen Soldes, wie § 15, so dass zu ἐκάστῳ das einfache Verbum ἔδωκε aus dem Compositum zu entnehmen ist. Vgl. Anab. V, 3, 4

τὴν δεκάτην διέλαβον οἱ στρατηγοὶ τὸ μέρος ἕκαστος.

6. ταῦτά τε = τὰ τε ἐνεστηκότα πράγματα. — εὖ φερόμενον — in gutem Rufe stehend. Das Gegenheil I, 5, 17 πονήρως φερόμενος. Vgl. dagegen zu III, 4, 25. — τὴν — ναυμαχίαν — S. I, 5, 14. Ueber die aus jener Zeit stammenden politischen Beziehungen des Lysander zu Ephesos und den anderen Städten jener Gegend s. Näheres bei Diodor XIII, 70 u. Plutarch Lysand, 5.

7. ἐπιστολέα — S. zu I, 1, 23. — οὐ γὰρ νόμος = es ist ungesetzlich, wie sonst οὐ νομίζεται 4, 36. Plutarch Lysand. 7 sagt: νόμος ἦν οὐκ ἐᾶν δις τὸν αὐτὸν ναυαρχεῖν.

καὶ Μιτραίων, υἱεὺς ὄντας τῆς Δαρειαίου ἀδελφῆς τῆς τοῦ
Ξέρξου τοῦ Δαρείου πατρὸς, ὅτι αὐτῶ ἀπαντῶντες οὐ διέωσαν
διὰ τῆς κόρης τὰς χεῖρας, ὃ ποιούσι βασιλεῖ μόνον· ἡ δὲ κόρη
ἐστὶ μακρότερον ἢ χεῖρὶς, ἐν ἧ τὴν χεῖρα ἔχων οὐδὲν ἂν δύναιτο
ποιῆσαι. Ἰεραμένης μὲν οὖν καὶ ἡ γυνὴ ἔλεγον πρὸς Δαρειαίου 9
δεινὸν εἶναι εἰ περιόψεται τὴν λίαν ὕβρον τούτου· ὃ δὲ αὐτὸν
μεταπέμπεται ὡς ἀρρωστών, πέμψας ἀγγέλους.

Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει, [ἐπὶ Ἀργύτα μὲν ἐφορεύοντας, ἄρχον- 10 405
τος δ' ἐν Ἀθήναις Ἀλεξίου,] Λύσανδρος ἀφικόμενος εἰς Ἔφεσον
μετεπέμψατο Ἐτεόνικον ἐκ Χίου σὺν ταῖς ναυσί, καὶ τὰς ἄλλας
πάσας συνήθροισεν, εἰ πού τις ἦν, καὶ ταύτας τ' ἐπισκευάζε
καὶ ἄλλας ἐν Ἀντιάνδρῳ ἐναυπηγεῖτο. ἐλθὼν δὲ παρὰ Κῦρον 11
χρήματα ἦται· ὃ δ' αὐτῶ εἶπεν ὅτι τὰ μὲν παρὰ βασιλέως ἀνη-
λωμένα εἶη, καὶ ἐτι πλείω πολλῶ, δεικνύων ὅσα ἕκαστος τῶν
ναυάρχων ἔχοι, ὅμως δ' ἔδωκε. λαβὼν δὲ ὁ Λύσανδρος 12
τὰργύριον, ἐπὶ τὰς τριῆρεις τριηράρχους ἐπέστησε καὶ τοῖς
ναύταις τὸν ὀφειλόμενον μισθὸν ἀπέδωκε. παρεσκευάζοντο
δὲ καὶ οἱ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ πρὸς τὸ ναυτικὸν ἐν τῇ
Σάμῳ.

Κῦρος δ' ἐπὶ τούτοις μετεπέμψατο Λύσανδρον, ἐπεὶ αὐτῷ 13
παρὰ τοῦ πατρὸς ἦκεν ἄγγελος λέγων ὅτι ἀρρωστών ἐκεῖνον
καλοίη, ὃν ἐν Θαμνηρίοις τῆς Μηδίας ἐγγυὺς Καδουσίαν, ἐφ'

8. Δαρειαίου — Diese Form des Namens statt der gewöhnlichen *Δαρείος* findet sich auch in den Anzügen aus Ktesias (vgl. Anab. I, 8, 26) bei Photios. W. Dindorf hält *Δαριαῖος* für die richtige Form. Vgl. Strabo XVI S. 785 αἱ δὲ τῶν ὀνομάτων μεταπτώσεις καὶ μάλιστα τῶν βαρβαρικῶν πολλαί· καθάπερ τὸν Δαριήην Δαρεῖον ἐκάλεσαν. Unsere Stelle scheint verderbt zu sein, denn der Vater des Dareus ist nicht Xerxes, sondern Artaxerxes, und wenn jene Frau die Schwester des Dareus und Tochter des Xerxes war, so ist es überflüssig, letzteren als Vaters des Dareus zu bezeichnen. — διέωσαν — Ueber diese Sitte Kyrop. VIII, 3, 10 Καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ πάντες παρῆσαν καταβεβηκότες ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ διειρηότες τὰς χεῖρας διὰ τῶν κινδύων, ὡπερ καὶ νῦν

διείρουν, ὅταν ὀρθὸν βασιλεύς. — ἔχων — nämlich τίς. So findet sich das unbestimmte jemand durch die dritte Pers. Singul. in Verbindung mit einem Particip auch Conviv. I, 8 εὐθύς μὲν οὖν ἐννοήσας τὰ γινόμενα ἡγήσαστ' ἂν φύσει βασιλικὸν τι τὸ κάλλος εἶναι. Vgl. auch III, 1, 19.

9. Ἰεραμένης — wahrscheinlich der Vater des Autoboisakes und Mitraios. — δεινὸν εἶναι εἰ — Vgl. I, 7, 12.

10. Τῷ ἐπιόντι ἔτει — 405 v. Chr. Vgl. Einl. S. 9.

11. πλείω πολλῶ — Vgl. I, 1, 17. — ἔχοι — erhalten hätte.

12. πρὸς τὸ ναυτικόν — Der Ausdruck ist auffällig, wenn man nicht etwa ναυτικόν in dem Sinne von Seekrieg nehmen darf.

13. Καδουσίαν — an der Westküste des kaspischen Meeres.

- 14 οὓς ἐστράτευσεν ἀφεσιῶτας. ἦγοντα δὲ Λύσανδρον οὐκ εἶα ναυμαχεῖν πρὸς Ἀθηναίους, ἐὰν μὴ πολλῶ πλείους ναῦς ἔχη· εἶναι γὰρ χρήματα πολλὰ καὶ βασιλεῖ καὶ ἑαυτῶ, ὥστε τούτου ἔνεκεν πολλὰς πληροῦν. παρέδειξε δ' αὐτῶ πάντα τοὺς φόρους τοὺς ἐκ τῶν πόλεων, οἱ αὐτῶ ἴδιοι ἦσαν, καὶ τὰ περὶ τὰ χρήματα ἔδωκε· καὶ ἀναμνήσας ὡς εἶχε φιλίας πρὸς τε τὴν τῶν Λακεδαιμονίων πόλιν καὶ πρὸς Λύσανδρον ἰδίᾳ, ἀνέβαινε παρὰ τὸν πατέρα.
- 15 Λύσανδρος δ', ἐπεὶ αὐτῶ Κῦρος πάντα παραδούς τὰ αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα ἀρρωστοῦντα μετάπεμπτος ἀνέβαινε, μισθὸν διαδούς τῇ στρατιᾷ ἀνήχθη τῆς Καρίας εἰς τὸν Κεράμειον κόλπον. καὶ προσβαλὼν πόλει τῶν Ἀθηναίων συμμάχῳ ὄνομα Κερραίας τῇ ὑστεραίᾳ προσβολῇ κατὰ κράτος αἶρεῖ καὶ ἐξηνδραπόδισεν. ἦσαν δὲ μιξοβάρβαροι οἱ ἐνοικοῦντες. ἐκεῖθεν δ'
- 16 ἀπέπλευσεν εἰς Ῥόδον. οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Σάμου ὀρωμένοι τὴν βασιλείῃς κακῶς ἐποιοῦν, καὶ ἐπὶ τὴν Χίον καὶ τὴν Ἐφεσον ἐπέπλευον, καὶ παρεσκευάζοντο πρὸς ναυμαχίαν, καὶ στρατηγούς πρὸς τοῖς ὑπάρχουσι προσεῖλοντο Μένανδρον,
- 17 Τυδέα, Κηφισόδοτον. Λύσανδρος δ' ἐκ τῆς Ῥόδου παρὰ τὴν Ἰωνίαν ἐκπλεῖ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον πρὸς τε τῶν πλοίων τὸν ἐκπλοῦν καὶ ἐπὶ τὰς ἀφεστηκνίας αὐτῶν πόλεις. ἀνήγοντο δὲ καὶ
- 18 οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Χίον πελάγιοι· ἡ γὰρ Ἀσία πολεμία αὐτοῖς ἦν· Λύσανδρος δ' ἐξ Ἀβύδου παρέπλει εἰς Λάμψακον σύμμαχον οὐσαν Ἀθηναίων· καὶ οἱ Ἀβυθνηοὶ καὶ οἱ ἄλλοι παρήσαν περὶ ἧν
- 19 ἤγειτο δὲ Θώραξ Λακεδαιμόνιος. προσβαλόντες δὲ τῇ πόλει

14. εἶναι γὰρ — γὰρ begründet einen ausgelassenen Gedanken, wie: Diese Uebermacht an Schiffen könne er sich verschaffen, denn u. s. w. Vgl. zu IV, 1, 25. — τούτου ἔνεκεν — so weit es darauf ankäme. — πληροῦν man erwartet einen Ausdruck der Möglichkeit: so dass er bemannen könnte. — παρέδειξε — er überwies ihm. Dieselbe Bedeutung 3, 8. — φιλίας abhängig von ὡς; s. zu I, 4, 11.

15. Κεράμειον κόλπος — I, 4, 8 heisst er Κεραμικός κόλπος. — ἐξηνδραπόδισεν — Die Einwohner einer eroberten Stadt als Sklaven zu verkaufen, ja die wehrhafte Bevölkerung zu tödten, ist eine im Alterthum oft verübte Grausamkeit.

Vgl. zu 2, 3. Der Wechsel der Tempora wie § 19; VII, 1, 22.

16. τὴν βασιλείῃς — nämlich χῶραν.

17. πρὸς — ἐκπλοῦν — um auf die aus dem Pontos kommenden Lastschiffe zu achten, welche etwa nach dem Lande des Feindes Lebensmittel bringen möchten. Vgl. I, 1, 35. — πελάγιοι — nicht nach der gewöhnlichen Weise längs der Küste, sondern durch das offene Meer, während vom Lysander gesagt wird παρέπλει.

18. οἱ ἄλλοι — wohl die Truppen aus den anderen asiatischen Städten, die, wie eben gesagt ist, den Athenern feindlich waren.

αίρουσι κατὰ κράτος, καὶ διήρπασαν οἱ στρατιῶται οὖσαν
 πλουσίαν καὶ οἶνον καὶ σίτον καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων πλήρη·
 τὰ δὲ ἐλεύθερα σώματα πάντα ἀφῆκε Λύσανδρος. οἱ δ' Ἀθη- 20
 ναῖοι κατὰ πόδας πλέοντες ὠρμίσαντο τῆς Χερρονήσου ἐν
 Ἐλαιούντι ναυσὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατόν. ἐνταῦθα δὴ ἀρι-
 στοποιουμένοις αὐτοῖς ἀγγέλλεται τὰ περὶ Λάμφακον, καὶ
 εὐθύς ἀνήχθησαν εἰς Σηστόν. ἐκεῖθεν δ' εὐθύς ἐπισιτισάμενοι 21
 ἔπλευσαν εἰς Αἰγὸς ποταμούς ἀντίον τῆς Λαμφάκου· διείχε δ'
 ὁ Ἐλλησποντος ταύτην σταδίους ὡς πεντεκαίδεκα. ἐνταῦθα δὲ
 ἔδειπνοποιοῦντο. Λύσανδρος δὲ τῇ ἐπιούσῃ νυκτί, ἐπεὶ ὄρ- 22
 θρος ἦν, ἐσήμηνεν εἰς τὰς ναῦς ἀριστοποιησαμένους εἰσβαίνειν,
 πάντα δὲ παρασκευασάμενος ὡς εἰς ναυμαχίαν καὶ τὰ παραβλή-
 ματα παραβαλὼν προεῖπεν ὡς μηδεὶς κινήσοιτο ἐκ τῆς τάξεως
 μηδὲ ἀνάξοιτο. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἅμα τῷ ἡλίῳ ἀνίσχοντι ἐπὶ τῷ 23
 λιμένι παρετάξαντο ἐν μετώπῳ ὡς εἰς ναυμαχίαν. ἐπεὶ δ' οὐκ
 ἀντανήγαγε Λύσανδρος, καὶ τῆς ἡμέρας ὄψὲ ἦν, ἀπέπλευσαν
 πάλιν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς. Λύσανδρος δὲ τὰς ταχίστας 24
 τῶν νεῶν ἐκέλευσεν ἔπεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, ἐπειδὴν δὲ ἐκβῶσι,
 κατιδόντας ὅ, τι ποιούσιν ἀποπλεῖν καὶ αὐτῷ ἐξαργεῖλαι. καὶ
 οὐ πρότερον ἐξεβίβασεν ἐκ τῶν νεῶν πρὶν αὐταὶ ἦκον. ταῦτα
 δ' ἐποίει τέτταρας ἡμέρας· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανήγοντο. Ἄλ- 25
 κιβιάδης δὲ κατιδὼν ἐκ τῶν τειχῶν τοὺς μὲν Ἀθηναίους ἐν
 αἰγιαλῷ ὀρομύοντας καὶ πρὸς οὐδεμιᾷ πόλει, τὰ δ' ἐπιτήδεια ἐκ
 Σηστοῦ μετιόντας πεντεκαίδεκα σταδίους ἀπὸ τῶν νεῶν, τοὺς

20. κατὰ πόδας — in schnel-
 lem Laufe. Vgl. Comment. II, 6, 9
 ἔχεις εἰπεῖν, ὅπως οὗτος θηρατής;
 Μὰ Δί', ἔφη, οὐ κατὰ πόδας, ὡς-
 περὶ ὁ λαγός. Vgl. auch Kyrop. I,
 6, 40. Comment. III, 11, 8.

21. διείχε — hat eine Breite;
 sonst von zwei Orten gesagt: von
 einander entfernt sein. Vgl.
 Arrian. Anab. VI, 5, 3 ὡς δὲ ἐς
 πλάτος ἤδη ὁ ποταμὸς διέσχευεν.
 Das Imperfect. steht mit Rücksicht
 auf die damalige Zeit von einem
 Zustande, der allerdings ein noch
 dauernd fortbestehender ist. Thukyd.
 I, 63 οἱ δ' ἀπὸ τῆς Ὀλύμπου τοῖς
 Ποτιδαίταις βοηθοὶ (ἀπειχε δὲ
 ἐξήκοντα μάλιστα σταδίους καὶ
 ἔστι καταφανές) βραχὺ μὲν τι
 προῆλθον. Vgl. III, 2, 19 u. IV, 1, 16.

22. παραβλήματα — wohl nicht

dasselbe wie παραρρόματα I, 6, 19,
 wenn auch zu einem ähnlichen
 Zwecke bestimmt. Böckh Urkunden
 üb. d. Seewesen S. 159. — ὡς —
 ἀνάξοιτο — nachdrücklicher als der
 sonst bei den Verben des Befehlens
 gebräuchliche Infinitiv. Die Con-
 struction ist wohl eine Uebertragung
 des Futurs im Sinne des Imperativs
 aus der directen Rede in die indirecte.

23. ἐν μετώπῳ — Plutarch Lys.
 10 μεταπηδόν d. i. mit der Front in
 einer Linie dem Feinde zugekehrt.

24. τὰς ταχίστας — Plutarch
 a. a. O. δύο ἢ τρεῖς τριήρεις. —
 κατιδόντας — dem Sinne nach
 construiert: die Bemannung der
 Schiffe. — ἐξεβίβασεν — ohne
 Object, wie I, 6, 20; Thukyd. VI, 64.

25. ἐκ τῶν τειχῶν — S. I, 5, 17.
 — μετιόντας — gehend un zu

δὲ πολεμίους ἐν λιμένι καὶ πρὸς πόλει ἔχοντας πάντα, οὐκ ἐν
καλῷ ἔφη αὐτοὺς ὀρμεῖν, ἀλλὰ μεθορμίσαι εἰς Σηστὸν παρήνει
πρὸς τε λιμένα καὶ πρὸς πόλιν· οὐ ὄντες ναυμαχήσετε, ἔφη,
26 ὅταν βούλησθε. οἱ δὲ στρατηγοί, μάλιστα δὲ Τυδεὺς καὶ
Μένανδρος, ἀπιέναι αὐτὸν ἐκέλευσαν· αὐτοὶ γὰρ νῦν στρατη-
27 γεῖν, οὐκ ἐκείνον. καὶ ὁ μὲν ᾤχετο. Λύσανδρος δ', ἐπεὶ ἦν
ἡμέρα πέμπτη ἐπιπλέονσι τοῖς Ἀθηναίοις, εἶπε τοῖς παρ' αὐτοῦ
ἐπομένοις, ἐπὶν κατίδωσι αὐτοὺς ἐκβεβηκότας καὶ ἐσκεδασμέ-
νους κατὰ τὴν Χερρόνησον, ὅπερ ἐποίουν πολὺ μᾶλλον καθ'
ἐκάστην ἡμέραν τὰ τε σιτία πόρωσθαι ἀνούμενοι καὶ καταφρο-
νοῦντες δὴ τοῦ Λυσάνδρου, ὅτι οὐκ ἀντανῆγεν, ἀποπλέοντας
τοῦμπαλιν παρ' αὐτὸν ἄραι ἀσπίδα κατὰ μέσον τὸν πλοῦν. οἱ
28 δὲ ταῦτα ἐποίησαν ὡς ἐκέλευσε. Λύσανδρος δ' εὐθύς ἐσήμηνε
τὴν ταχίστην πλεῖν· συμπαρήει δὲ καὶ Θώραξ τὸ πεζὸν ἔχων.
Κόνων δὲ ἰδὼν τὸν ἐπίπλου, ἐσήμηνεν εἰς τὰς ναῦς βοηθεῖν
κατὰ κράτος. διεσκεδασμένων δὲ τῶν ἀνθρώπων, αἱ μὲν τῶν
νεῶν δίκροτοι ἦσαν, αἱ δὲ μονόκροτοι, αἱ δὲ παντελῶς κεναί· ἡ
δὲ Κόνωνος καὶ ἄλλαι περὶ αὐτὸν ἐπὶ πλήρεις ἀνήχθησαν
ἀθροαὶ καὶ ἡ Πάραλος, τὰς δ' ἄλλας πάσας Λύσανδρος ἔλαβε
πρὸς τῇ γῆ. τοὺς δὲ πλείστους ἀνδρας ἐν τῇ γῆ συνέλεξεν· οἱ
29 δὲ καὶ ἔφυγον εἰς τὰ τευχύδρια. Κόνων δὲ ταῖς ἐννέα ναυσὶ
φεύγων, ἐπεὶ ἔγνω τῶν Ἀθηναίων τὰ πράγματα διεφθαρμένα,
κατασχὼν ἐπὶ τὴν Ἀβαρνίδα τὴν Λαμφάκου ἄκραν ἔλαβεν αὐτό-
θεν τὰ μεγάλα τῶν Λυσάνδρου νεῶν ἰστία, καὶ αὐτὸς μὲν ὀκτώ

holen. Herod. III, 15 παῖδα εὐρον οἱ
μετιόντες. — πρὸς πόλει nämlich
ορμοῦντας. — μεθορμίσαι ohne
Object, sonst nicht so gebraucht.

26. αὐτοὶ — ἐκείνον — Das
Subject des abhängigen Infinitivs,
welches zugleich das des regieren-
den Satzes ist, kann im Nominativ
stehen, auch wenn ihm gegenüber
ein zweites Subject im Accusativ
zu dem Infinitiv tritt. 2, 17 οὐ γὰρ
εἶναι κύριος — ἀλλὰ τοὺς ἐφόρους.
V, 1, 14. Kyrop. VI, 1, 14 ὥστε
αὐτοὶ μὲν ἔχειν, ἡμᾶς δὲ ταῦτα
μὴ δύνασθαι λαμβάνειν. Thuk. IV,
28 οὐκ ἔφη αὐτὸς ἀλλ' ἐκείνον
στρατηγεῖν.

27. ἐπεὶ — Ἀθηναίοις — Vgl.
zu I, 4, 7.

28. δίκροτοι — μονόκροτοι —
so dass von den drei Ruderreihen

nur eine oder zwei mit Ruderern
besetzt waren. — Πάραλος — Die
Athenier hielten zwei Schiffe, die
Πάραλος (Παραλία in Inschriften)
und die Σαλαμινία, neben denen
die Ἀηλιάς und in späterer Zeit
noch einige andere genannt wer-
den, welche zum Dienste bei Fest-
zügen, zum Befördern von Gesandt-
schaften, sowie zum Ueberbringen
von Befehlen der Regierung an die
Feldherren benutzt wurden. Vgl.
VI, 2, 14. S. Böckh Urkunden üb.
d. Seewesen S. 77 ff.

29. τὰ μεγάλα — ἰστία — Die
grösseren Segel pflegten, wenn
man einer Seeschlacht entgegen-
ging, herabgenommen oder selbst
am Lande zurückgelassen zu wer-
den, um die Bewegung der Schiffe
zu erleichtern. Vgl. I, 1, 13; VI, 2,

ναυσίν ἀπέπλευσε παρ' Εὐαγόραν εἰς Κύπρον, ἣ δὲ Πάραλος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀπαγγελοῦσα τὰ γεγονότα. Λύσανδρος δὲ τὰς 30
 τε ναῦς καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τᾶλλα πάντα εἰς Λάμψακον ἀπήγαγεν, ἔλαβε δὲ καὶ τῶν στρατηγῶν ἄλλους τε καὶ Φιλοκλέα καὶ Ἀδεύμαντον. ἧ δ' ἡμέρα ταῦτα κατειργάσατο, ἔπεμψε Θεόπομπον τὸν Μιλήσιον ληστήν εἰς Λακεδαιμόνα, ἀπαγγελοῦντα τὰ γεγονότα, ὃς ἀφικόμενος τριταῖος ἀπήγγειλε. μετὰ δὲ ταῦτα 31
 Λύσανδρος ἀδροίσας τοὺς συμμάχους ἐκέλευσε βουλευέσθαι περὶ τῶν αἰχμαλώτων. ἐνταῦθα δὲ κατηγορία ἐρίγνοντο πολλὰ καὶ τῶν Ἀθηναίων, ἃ τε ἤδη παρενενομήκεσαν καὶ ἃ ἐψηφισμένοι ἦσαν ποιεῖν, εἰ κρατήσειαν τῇ ναυμαχίᾳ, τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀποκόπτειν τῶν ζωρηθέντων πάντων, καὶ ὅτι λαβόντες δύο τριήρεις, Κορινθίαν καὶ Ἀνδρίαν, τοὺς ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πάντας κατακορηνίσειαν. Φιλοκλῆς δ' ἦν στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ὃς τούτους διέφθειρεν. ἐλέγετο δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ, καὶ 32
 ἔδοξεν ἀποκτεῖναι τῶν αἰχμαλώτων ὅσοι ἦσαν Ἀθηναῖοι πλήν Ἀδεύμαντον, ὅτι μόνος ἐπελάβετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ περὶ τῆς ἀποτομῆς τῶν χειρῶν ψηφίσματος· ἠτιάθη μέντοι ὑπὸ τινων προδοῦναι τὰς ναῦς. Λύσανδρος δὲ Φιλοκλέα πρῶτον ἐρωτήσας, ὃς τοὺς Ἀνδρίους καὶ Κορινθίους κατακορήνυσε, τί εἴη ἄξιος παθεῖν ἀρξάμενος εἰς Ἑλληνας παρανομεῖν, ἀπέσφαξεν.

27. — Εὐαγόρας — ein den Persern tributpflichtiger Fürst in Salamis auf Kypros.

31. τὴν δεξιὰν χεῖρα — Nach Plutarch Lys. 9 hatte Philokles vorgeschlagen, den Gefangenen den rechten Daumen abzuhauen, eine Grausamkeit, die nach Cicero de off. III, 11 § 46 die Athener einst auch gegen die Aegineten beschlossen hatten, um sie zum Seedienste untauglich zu machen.

32. πλήν Ἀδεύμαντον — Die Verschonung des Adeimantos scheint ihren Grund nicht in dem angegebenen Einspruch, sondern in der nachher angedeuteten Verrätherei zu haben. Offen spricht die Beschuldigung des Verrathes Lysias gegen Alkib. I, 38 aus. Vgl. Demosth. v. d. Trugges. 191. Pausan. IV, 17, 3. — ἀποτομῆς — in der hier angewendeten Bedeutung sonst nicht gebräuchlich. — ἐρωτήσας — Die

hier unerwähnt gelassene Antwort giebt eine Handschr. in folgendem Schluss — παρανομεῖν, νικήσας ἔφη ποιεῖ, ὃ παθεῖν ἐμελλες ἠτιηθεῖς, εὐθὺς τοῦτον ἀπέσφαξε μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν. Plutarch Lys. 13 ὁ δὲ οὐδὲν τι πρὸς τὴν συμφορὰν ἐνδοῦς ἐκέλευσε μὴ κατηγορεῖν ὧν οὐδεὶς ἐστὶ δικαστής, ἀλλὰ νικῶντα πράττειν ἄπερ ἂν νικηθεῖς ἔπασχεν. — ἀρξάμενος — Da ἀρχεῖν bedeutet, der erste sein, der etwas thut, ἀρχεσθαι etwas zum ersten Male thun, was man selbst früher noch nicht gethan hat, so dass bei dem Activ ein Gegensatz der handelnden Person zu anderen, bei dem Medium ein Gegensatz der begonnenen Handlung zu einer anderen Handlung gedacht ist, so ist der Sinn unseres Satzes nicht so aufzufassen, als hätten auch die Spartaner widerrechtlich gehandelt, die Athe-

— Die wenn gegen selbst i wer-Schiffe VI, 2,

- II. Ἐπει δὲ τὰ ἐν τῇ Λαμψάκῳ κατεστήσατο, ἔπλει ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ Καλχηδόνα. οἱ δ' αὐτὸν ὑπέδεχοντο, τοὺς τῶν Ἀθηναίων φρουροὺς ὑποσπόνδους ἀφέντες. οἱ δὲ προδόντες Ἀλκιβιάδῃ τὸ Βυζάντιον τότε μὲν ἔφυγον εἰς τὸν Πόντον, 2 ὕστερον δ' εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένοντο Ἀθηναῖοι. Λύσανδρος δὲ τοὺς τε φρουροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ εἴ τινα πον ἄλλον ἴδιοι Ἀθηναῖοι, ἀπέπεμπεν εἰς τὰς Ἀθήνας, διδοὺς ἐκεῖσε μόνον πλέουσιν ἀσφάλειαν, ἄλλοσε δ' οὐ, εἰδὼς ὅτι ὅσα ἂν πλείους συλλεγῶσιν εἰς τὸ ἄστυ καὶ τὸν Πειραιᾶ, θᾶττον τῶν ἐπιτηδείων ἔνδειαν ἔσεσθαι. καταλιπὼν δὲ Βυζαντίου καὶ Καλχηδόνας Σθενέλαον ἀρμοστὴν Λάκωνα, αὐτὸς ἀποπλεύσας εἰς Λάμψακον τὰς ναῦς ἐπεσκεύαζεν.
- 3 Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τῆς Παράλου ἀφικομένης νυκτὸς ἐλέγετο ἡ συμφορὰ, καὶ οἰμωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν εἰς ἄστυ διήκειν, ὁ ἔτερος τῶ ἐτέρῳ παραγγέλλων ὥστ' ἐκείνης τῆς νυκτὸς οὐδεὶς ἐκοιμήθη, οὐ μόνον τοὺς

ner aber früher, sondern das widerrechtliche Verfahren des Perikles bildet den Gegensatz zu dem früher üblichen Beobachten des Rechtes. Aehnlich auch II, 3, 38. Vgl. III, 5, 4 u. IV, 1, 31.

II. 1. οἱ δ' — die Bewohner der genannten Städte. — οἱ προδόντες — S. I, 3, 14 ff. — ἐγένοντο Ἀθηναῖοι — sie erhielten das Bürgerrecht in Athen. Thukyd, II, 57 τὸν Σάδοκον τὸν γεγενημένον Ἀθηναῖον.

2. ὅτι — ἔσεσθαι. — Die Construction von ὅτι mit dem Infinitiv kann als eine Vermischung der Construction von ὅτι mit dem Verbum finitum und der des Accus. mit dem Infin. angesehen werden, wie auch die eine Construction zur Fortsetzung der anderen dient. Auffällig ist diese Vermischung namentlich, wo wie hier die eine der beiden Constructionen für sich nicht stehen könnte; doch so auch Kyrop. II, 4, 15 nach ἀκούειν; VI, 5, 42 mit ὡς nach ἐπιτίθειν; Kyrop. V, 4, 1 nach νομίζειν; die meisten Fälle dagegen finden sich nach Verben des Sagens: V, 4, 35; Anab. III, 1, 9; VII, 5, 8 mit ὡς; Kyrop. I, 6, 18; VII, 4, 7. — ὅσῳ — ohne

τσοῦτω bei θᾶττον. S. zu IV, 2, 11.

3. τῆς Παράλου — S. I, 29. — ὁ ἔτερος — παραγγέλλων — Absoluter Nominativ, wo gewöhnlich der Genet. absol. steht. Derselbe ist nicht als Anakoluth aufzufassen und durch eine Veränderung der Construction in der weiteren Satzfügung zu erklären, was wohl bei einer längeren Unterbrechung wie in III, 2, 21—23 stattfinden kann; vielmehr erscheint hier der Nominativ mit bloß hinstellender Kraft ausserhalb der Verbindung mit einem Verbum finit. Vgl. 3, 54 ἐκεῖνοι (οἱ ἐνδεκα) δὲ εἰσελθόντες — εἶπε μὲν ὁ Κριτίας. IV, 1, 24 ἐπιπεσὼν τῇ στρατοπεδείᾳ — πολλοὶ ἔπεσον. Anab. I, 8, 27 μαχόμενοι καὶ βασιλεὺς καὶ Κύρος καὶ οἱ ἄμφ' αὐτοὺς — ὅσοι μὲν τῶν ἀμφὶ βασιλέα ἀπέθνησκον Κτησίας λέγει. Kyrop. V, 4, 34 ἐγγὺς οὐσα (πόλις) — ταῦτα ἀπολαύομεν. Thukyd. IV, 23, 2 τὰ περὶ Πύλον ὑπ' ἀμφοτέρων ἐπολεμείτο, Ἀθηναῖοι μὲν — περιπλέοντες. Vgl. auch IV, 8, 24. Zur Sache ist zu bemerken, dass die Mittheilung theils durch die Besetzung der langen Mauern, theils durch die an dem Wege zwischen denselben wohnenden (vgl.

ἀπολωλότας πενθοῦντες, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἔτι αὐτοὶ ἑαν-
 τούς, πείσεσθαι νομίζοντες οἷα ἐποίησαν Μηλίου τε Λακε-
 δαιμονίου ἀποίκους ὄντας, κρατήσαντες πολιορκίᾳ, καὶ Ἰστιαίας
 καὶ Σκιωναίου καὶ Τορωναίου καὶ Αἰγινήτας καὶ ἄλλους
 πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων. τῇ δ' ὑστεραία ἐκκλησίᾳ ἐποίησαν,⁴
 ἐν ᾗ ἔδοξε τοὺς τε λιμένας ἀποχωῶσαι πλὴν ἐνὸς καὶ τὰ τεῖχη
 εὐτρεπίξειν καὶ φυλακὰς ἐφιστάναι καὶ τᾶλλα πάντα ὡς εἰς
 πολιορκίαν παρασκευάζειν τὴν πόλιν. καὶ οὗτοι μὲν περὶ
 ταῦτα ἦσαν.

Λύσανδρος δ' ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ναυσὶ διακοσίας ἀφι-⁵
 κόμενος εἰς Λέσβον κατεσκευάσατο τὰς τε ἄλλας πόλεις ἐν αὐτῇ
 καὶ Μυτιλήνῃ· εἰς δὲ τὰ ἐπὶ Θοράκης χωρία ἔπεμψε δέκα
 τριῆρεις ἔχοντα Ἐτεόνικον, ὃς τὰ ἐκεῖ πάντα πρὸς Λακεδαι-
 μονίους μετέστησεν. εὐθύς δὲ καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάς ἀφειστήκει⁶
 Ἀθηναίων μετὰ τὴν ναυμαχίαν πλὴν Σαμίων· οὗτοι δὲ σφαγὰς⁷
 τῶν γνωρίμων ποιήσαντες κατεῖχον τὴν πόλιν. Λύσανδρος δὲ 7

Andokides v. d. Myster. 45) ver-
 mittelt worden sein kann. — πεν-
 θοῦντες — als Subject ist πάν-
 τες aus οὐδεὶς zu nehmen. S. zu
 I, 1, 29. — Μηλίου κτέ. — Die
 Athener hatten im J. 416 auf den
 Rath des Alkibiades von den Meli-
 ern, die sich nach einer langen
 Belagerung unterworfen hatten, die
 Männer getödtet, Weiber und Kin-
 der in die Sklaverei verkauft.
 Thukyd. V, 116. Plutarch Lys. 14.
 Andok. geg. Alkib. 22. Die Be-
 wohner von Histiaea waren im J.
 447 von den Athenern nach der
 Eroberung ihrer Stadt zur Aus-
 wanderung gezwungen worden.
 Thuk. I, 114. Diodor XII, 7. Plutarch
 Perikl. 23. Von den beiden auf
 der Halbinsel Chalkidike gelegenen,
 den Athenern gehörenden Städten
 Skione und Torone war die erstere
 im J. 423 zu dem spartanischen
 Feldherrn Brasidas übergetreten,
 letztere von demselben mit Hülfe
 von Verräthern erobert worden.
 Thuk. IV, 111 u. 121. Im J. 421
 eroberten die Athener beide Städte
 wieder, verkauften in Torone die
 Weiber und Kinder als Sklaven und
 führten die Männer gefangen nach
 Athen, in Skione wurde die ganze
 männliche Bevölkerung getödtet.

XENOPH., GRIECH. GESCH. 3. AUFL.

Thuk. V, 3 u. 32. Die Aegineten,
 mit den Athenern seit alten Zeiten
 verfeindet, seit dem J. 457 ihnen
 unterthan, wurden beim Beginne
 des peloponnesischen Krieges von
 den Athenern, aus Furcht, sie
 möchten sich den Feinden an-
 schliessen, alle aus der Heimat
 vertrieben, und siedelten sich in
 Thyrea, auf der Gränze von Argolis
 und Lakonien an. Thuk. II, 27.

4. τοὺς λιμένας — Athen hatte
 ausser dem seit Themistokles ver-
 nachlässigten Hafen von Phaleron
 auf der Ostseite der Halbinsel
 Peiraieus die Häfen von Munychia
 und Zea, auf der Westseite der-
 selben den Haupthafen des Pei-
 raieus, welcher den Handelshafen
 (ἐμπόριον) und den Kriegshafen
 (Κάνθαρος) enthielt.

5. κατεσκευάσατο — er richtete
 die Regierung nach seinem Gefallen
 ein. S. zu III, 4, 2. — ἐπὶ Θοράκης
 — Die feststehende Bezeichnung für
 den mit griechischen Kolonien be-
 setzten Küstenstrich. V, 2, 24;
 sonst auch τὰ ἐπὶ Θοράκης V, 2, 12;
 vgl. zu IV, 8, 26.

6. σφαγὰς ποιήσαντες — Vgl.
 IV, 4, 2 und zu VII, 2, 20. — τῶν
 γνωρίμων — der Aristokraten.

- μετὰ ταῦτα ἐπεμψε πρὸς Ἄγιν τε εἰς Λακεδαιμόνα ὅτι προσπλεῖ σὺν διακοσίαις ναυσί. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἐξήσσαν πανδημει καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι πλὴν Ἀργείων, παραγγείλαντος τοῦ ἐτέρου Λακεδαιμονίων βασιλέως Πανσανίου.
- 8 ἐπεὶ δ' ἅπαντες ἠθροίσθησαν, ἀναλαβὼν αὐτοὺς πρὸς τὴν πόλιν ἐστρατοπέδενσεν ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ τῷ καλουμένῳ γυμνασίῳ.
- 9 Ἀνσανδρος δὲ ἀφικόμενος εἰς Αἴγιναν ἀπέδωκε τὴν πόλιν Αἰγινήταις, ὅσους ἐδύνατο πλείστους αὐτῶν ἀθροίσας, ὡς δ' αὐτῶς καὶ Μηλίοις καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσοι τῆς αὐτῶν ἐστέροντο. μετὰ δὲ τοῦτο δηρώσας Σαλαμίνα ὠρμίσατο πρὸς τὸν Πειραιᾶ ναυσὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατόν, καὶ τὰ πλοῖα εἶργε τοῦ εἰσπλου.
- 10 Οἱ δ' Ἀθηναῖοι πολιορκούμενοι κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἠπόρουσαν τί χρὴ ποιεῖν, οὔτε νεῶν οὔτε συμμάχων αὐτοῖς ὄντων οὔτε σίτου· ἐνόμιζον δ' οὐδεμίαν εἶναι σωτηρίαν εἰ μὴ παθεῖν ἃ οὐ τιμωρούμενοι ἐποίησαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὕβριν ἠδίκουν ἀνθρώπους μικροπολίτας οὐδ' ἐπὶ μιᾷ αἰτίᾳ ἑτέρα ἢ
- 11 ὅτι ἐκείνοις συνεμάχουν. διὰ ταῦτα τοὺς ἀτίμους ἐπιτίμους ποιήσαντες ἑκατέρουν, καὶ ἀποθνησκόντων ἐν τῇ πόλει λιμῶ πολλῶν οὐ διελέγοντο περὶ διαλλαγῆς. ἐπεὶ δὲ παντελῶς ἦδη ὁ σῆτος ἐπελελοιπεί, ἐπεμψαν πρέσβεις παρ' Ἄγιν, βουλόμενοι σύμμαχοι εἶναι Λακεδαιμονίοις ἔχοντες τὰ τεῖχη καὶ τὸν Πειραιᾶ,
- 12 καὶ ἐπὶ τούτοις συνθήκας ποιείσθαι. ὁ δὲ αὐτοὺς εἰς Λακεδαί-

7. ἐπεμψε — schickte und liess sagen. Vgl. III, 1, 7. — πρὸς Ἄγιν — S. I, 1, 33.

8. Ἀκαδημεία — nördlich von Athen, ausserhalb des äusseren Kerameikos. — τῷ καλουμένῳ γυμν. — eigenthümliche Form der Apposition statt ἐν τῷ γυμνασίῳ τῷ Ἀκαδημείᾳ καλουμένῳ.

9. Αἰγινήταις — S. zu §. 3. — ὅσους — πλείστους — ὅσος steht zuweilen statt des gewöhnlichen ὡς beim Superlativ von Adjectiven der Quantität in Verbindung mit δύνωμαι. Thukyd. VII, 21 ἀγων στρατιᾶν ὅσην ἐκασταχόθεν πλείστην ἐδύνατο. S. III, 4, 4. — τῆς αὐτῶν — nämlich πατρίδος. Thuk. VIII, 6 φρυγάδες τῆς ἑαυτῶν ἀμφοτέρου. Ein Genetiv von einem andern abhängig ist nicht selten, selbst wenn beide gleiche Endung haben. IV, 8, 33 εἰ τί που λαμβάνοι Ἀθηναίων πλοῖον ἢ τῶν ἐκείνων συμμάχων.

VI, 5, 18 ὑπὲρ τῆς οὐραῆς τοῦ ἑαυτῶν στρατεύματος. VII, 1, 13 τῶν ἐκείνων δούλων. Anab. II, 5, 38 τοῦ ἐκείνου δούλου. V, 5, 18 οὐδὲν τῶν ἐκείνων. Kyrop. VI, 1, 15 τῶν ἐκείνων ὄχρῳν. — τὰ πλοῖα — Die Kauffahrtschiffe, namentlich mit Getreide beladene. Vgl. zu I, 1, 35.

10. ἠδίκουν — S. zu I, 7, 10. Der Accus. ἃ gehört auch zu diesem Verbum. — οὐδ' ἐπὶ μιᾷ — S. zu V, 4, 1. — ἐκείνοις — den Peloponnesiern.

11. ἀτίμους — die welchen durch Verurtheilung, namentlich wegen eines politischen Vergehens, die Ausübung ihres Bürgerrechtes untersagt worden war. Xenophon übergeht hier die Partekämpfe in Athen, durch welche damals die oligarchische Partei das Uebergewicht erlangte, so dass eine Behörde von fünf Männern (ἑφφοροι) eingesetzt wurde, welche die Regierung über-

μονα ἐκέλευεν ἰέναι· οὐ γὰρ εἶναι κύριος αὐτός· ἐπεὶ δ' ἀπήγγειλαν οἱ πρόεσβεις ταῦτα τοῖς Ἀθηναίοις, ἐπεμψαν αὐτοὺς εἰς Λακεδαιμόνα. οἱ δ' ἐπεὶ ἦσαν ἐν Σελλασία [πλησίον] τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐπύθοντο οἱ ἔφοροι αὐτῶν ἃ ἔλεγον, ὄντα οἵαπερ καὶ πρὸς Ἄγιν, αὐτόθεν αὐτοὺς ἐκέλευον ἀπιέναι, καὶ εἰ τι δέοντα εἰρήνης, κάλλιον ἦκειν βουλευσαμένους. οἱ δὲ πρόεσβεις ἐπεὶ ἦγον οἴκαδε καὶ ἀπήγγειλαν ταῦτα εἰς τὴν πόλιν, ἀθυμία ἐνέπεσε πᾶσιν· ᾤοντο γὰρ ἀνδραποδισθῆσεσθαι, καὶ ἕως ἂν πέμπωσιν ἑτέρους πρόεσβεις, πολλοὺς τῷ λιμῷ ἀπολείσθαι. περὶ δὲ τῶν τειχῶν τῆς καθαιρέσεως οὐδεὶς ἐβούλετο συμβουλεύειν· Ἀρχέστρατος γὰρ εἰπὼν ἐν τῇ βουλῇ Λακεδαιμονίους κράτιστον εἶναι ἐφ' οἷς προὔκαλοῦντο εἰρήνην ποιέσθαι, ἐδέθη· προὔκαλοῦντο δὲ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπὶ δέκα σταδίους καθελεῖν ἑκατέρον· ἐγένετο δὲ ψήφισμα μὴ ἐξεῖναι περὶ τούτων συμβουλεύειν. τοιούτων δὲ ὄντων Θηραμένης εἶπεν ἐν ἐκκλησίᾳ ὅτι εἰ βούλονται αὐτὸν πέμψαι παρὰ Ἀυσάνδρου, εἰδῶς ἦξει Λακεδαιμονίους πότερον ἔξανδραποδίσασθαι τὴν πόλιν βουλόμενοι ἀντέχουσι περὶ τῶν τειχῶν ἢ πίστεως ἕνεκα. πεμφθεὶς δὲ διέτριβε παρὰ Ἀυσάνδρῳ τρεῖς μῆνας καὶ πλείω,

nehmen sollte. Durch die Restitution jener *ἄντιμοι*, unter denen die früher vertriebenen Oligarchen, namentlich die Vierhundert, die bedeutendste Stelle einnahmen, verstärkte sich die oligarchische Partei. Lysias geg. Eratosth. 43—46. Andok. über d. Myst. 73—79.

13. *αὐτόθεν* — auf der Stelle, temporal wie III, 4, 20; VII, 5, 3. — *κάλλιον βουλ.* — Sie verlangten nämlich, dass die langen Mauern zehn Stadien weit niedergerissen werden sollten. Vgl. § 15. Lysias geg. Agorat. 8.

14. *εἰς τὴν πόλιν* — wie I, 7, 4 *εἰς τὴν βουλὴν καὶ εἰς τὸν δῆμον*.

15. *Λακεδαιμονίοις* zu verbinden mit *εἰρήνην ποιέσθαι*, das sonst gewöhnlich *πρὸς* nach sich hat. Vgl. Kyrop. I, 5, 3 *ὡς ἐπιγάμιος ἀλλήλοις πεποιημένοι εἶεν*. — *ἑκατέρον* — Der Genetiv hängt partitiv von *ἐπὶ δέκα σταδίοις* ab, so dass in gewissem Sinne die Verbindung beider Begriffe als Object zu *καθελεῖν* dient. Gemeint scheint übrigens nicht blos das Mauer-

paar zu sein, welches nach dem Peiraieus führte, sondern auch die phalerische Mauer, welche nördlich davon in einjiger Entfernung nach dem Meere ging.

16. *τοιούτων ὄντων* — ohne Subject, als welches das allgemeine unpersönliche es zu denken ist. Vgl. 4, 29 *οὕτω δὲ προχωροῦντων*. Kyrop. V, 3, 13 *οὕτω γιγνομένων*. Anab. III, 1, 40 u. 2, 10 *οὕτω δ' ἐχόντων*. Doch könnte auch *τοιούτων* Subject sein wie Anab. V, 7, 31 *ὡς τοιούτων ἔσομένων*. — *Λακεδαιμονίους* — Das Subject des abhängigen Satzes ist als Object des regierenden Verbums voraufgenommen = *εἰδῶς πότερον Λακεδαιμόνιοι — ἀντέχουσι*. — *πίστεως ἕνεκα* — der Sicherheit wegen, d. i. hier um eine Garantie für ihre Treue zu haben. Vgl. VII, 1, 44. Anab. III, 3, 4. Thukyd. IV, 66 *βεβαιότητος ἕνεκα*. — *παρὰ Ἀυσάνδρῳ* — Derselbe war nach Asien und dann nach Samos gegangen. Plut. Lys. 14. — *πλείω* — So auch Platon Menex. S. 235 b

- ἐπιτηρῶν ὅποτε Ἀθηναῖοι ἔμελλον διὰ τὸ ἐπιλελοιπέναι τὸν
 17 σῖτον ἅπαντα ὅ,τι τις λέγοι ὁμολογήσειν. ἐπεὶ δ' ἦκε τετάρτῳ
 μηνί, ἀπήγγειλεν ἐν ἐκκλησίᾳ ὅτι αὐτὸν Λύσανδρος τέως
 μὲν κατέχοι, εἶτα κελύοι εἰς Λακεδαιμόνα ἵεναι· οὐ γὰρ
 εἶναι κύριος ὧν ἐρωτῶτο ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τοὺς ἐφόρους.
 X μετὰ ταῦτα ἤρᾳθη πρεσβευτῆς εἰς Λακεδαιμόνα αὐτοκράτωρ
 18 δέκατος αὐτός. Λύσανδρος δὲ τοῖς ἐφόροις ἐπεμψεν ἀγγελουῖντα
 μετ' ἄλλων Λακεδαιμονίων Ἀριστοτέλην, φυγάδα Ἀθηναίων
 ὄντα, ὅτι ἀποκρίναιτο Θηραμένει ἐκείνους κυρίους εἶναι εἰρή-
 19 νης καὶ πολέμου. Θηραμένης δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πρέσβεις ἐπεὶ
 ἦσαν ἐν Σελλασίᾳ, ἐρωτώμενοι δὲ ἐπὶ τίνι λόγῳ ἦκοιεν εἶπον
 ὅτι αὐτοκράτορες περὶ εἰρήνης, μετὰ ταῦτα οἱ ἔφοροι καλεῖν
 ἐκέλευον αὐτούς. ἐπεὶ δ' ἦκον, ἐκκλησίαν ἐποίησαν, ἐν ἧ ἄντ-
 ἔλεγον Κορίνθιοι καὶ Θηβαῖοι μάλιστα, πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι
 20 τῶν Ἑλλήνων, μὴ σπένδεσθαι Ἀθηναίους, ἀλλ' ἔξαιρέιν. Λα-
 κεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔφασαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδιεῖν μέγα
 ἀγαθὸν εἰργασμένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις γενομένοις
 τῇ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐποιοῦντο εἰρήνην ἐφ' ᾧ τὰ τε μακρὰ τεῖχη
 καὶ τὸν Πειραιᾶ καθελόντας καὶ τὰς ναῦς πλὴν δώδεκα παρα-
 δόντας καὶ τοὺς φυγάδας καθέντας τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φρί-

παραμένει ἡμέρας πλείω ἢ τρεῖς. L. Dindorf verlangt πλείον. Ueber den Gebrauch des Adverbs s. zu IV, 5, 4. — ὅ,τι τις λέγοι — jedwede Bedingung. Mit diesem Relativsatze ist auch ἅπαντα zu verbinden, wie Kyrop. VII, 4, 14 πάντα πειρώμενος ποιεῖν, ὅ,τι ὄντο αὐτῷ χαρισίσθαι.

17. κατέχοι — κελύοι — S. zu I, 7, 5. — εἶτα ὅfter ohne δὲ auch nach voraufgegangenem μὲν. Anab. I, 3, 2; III, 2, 27; Comment. I, 2, 1. — οὐ γὰρ — ἐφόρους — Worte des Lysander. Ueber die Construction s. zu I, 26. — εἰς Λακεδαιμόνα — wegen des in πρεσβευτῆς liegenden Begriffs des Gehens. Vgl. zu I, 1, 23. — δέκατος αὐτός — d. i. er mit neun andern.

19. μὴ σπένδεσθαι — μὴ wegen des in ἀντιλέγειν liegenden Begriffs des Verbiethens. Anab. II, 5, 29 ἀντέλεγον τινες αὐτῷ μὴ ἵεναι πάντας. Zur Sache vgl. III, 5, 8 u. VI, 5, 35. Isokr. Plat. 31 μόνον (οἱ Θηβαῖοι) τῶν συμμάχων ἔθεντο τὴν ψήφον ὡς χρὴ τὴν τε πόλιν (τῶν Ἀθη-

ναίων) ἐξανδραποδίσασθαι καὶ τὴν χώραν ἀνεῖναι μηλόβοτον. — ἔξαιρέιν — nämlich τὴν πόλιν aus Ἀθηναίους zu nehmen.

20. Λακεδαιμόνιοι κτέ. — Die Lakedämonier rühmen sich später dieser Milde VI, 5, 35. — κινδύνοις — in den Perserkriegen. — ἐφ' ᾧ — Die Bedingungen theilt Plutarch Lys. 14 wörtlich mit: Τάδε τὰ τέλη τῶν Λακεδαιμονίων ἔγνω· Καθελόντες τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ μακρὰ σιέλη καὶ ἐβάντες ἐν πασῶν τῶν πόλεων τὰν αὐτῶν γὰν ἔχοντες ταῦτά κα δρώντες τὰν εἰράναν ἔχοιτε, αἱ χρῆδοιτε, καὶ τοὺς φυγάδας ἀνέντες. Περὶ τῶν ναῶν τῷ πληθεος, ὁκοῖον τί κα τηρεῖ δοικῆ, ταῦτα ποιεῖτε. — τὸν Πειραιᾶ — d. h. die Befestigungen der Hafencstadt. Diodor XIII, 107 τὰ τεῖχη τοῦ Πειραιῶς περιελεῖν. — τοὺς φυγάδας — S. § 11. — καθέντας — von den alten Gramm. durch καταγαγόντας erklärt, kommt sonst in dieser Bedeutung nicht vor; bei Plut. a. a. O. ἀνέντες. — τὸν αὐτὸν

λον νομίζοντας Λακεδαιμονίους ἔπεσθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὅποι ἂν ἠγῶνται. Θηραμένης δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ 21 πρέσβεις ἐπανεφέρουν ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας. εἰσιόντας δ' αὐτοὺς ὄχλος περιεχεῖτο πολὺς, φοβούμενοι μὴ ἄπρακτοι ἦκοιεν· οὐ γὰρ ἔτι ἐνεχώρει μέλλειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων τῷ λιμῷ. τῇ δὲ ὕστεραία ἀπήγγελλον οἱ πρέσβεις ἐφ' οἷς οἱ 22 Λακεδαιμόνιοι ποιοῖντο τὴν εἰρήνην· προηγόρει δὲ αὐτῶν Θηραμένης, λέγων ὡς χρὴ πείθεσθαι Λακεδαιμονίοις καὶ τὰ τεῖχη περιαιρεῖν. ἀντειπόντων δὲ τινων αὐτῷ, πολὺ δὲ πλειόνων συνεπαινεσάντων, ἔδοξε δέχεσθαι τὴν εἰρήνην. μετὰ δὲ ταῦτα 23 Λύσανδρός τε κατέπλει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ φυγάδες κατήεσαν καὶ τὰ τεῖχη κατέσκαπτον ὑπ' ἀλλητριῶν πολλῇ προθυμίᾳ, νομίζοντες ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας.

Καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἔληγεν, ἐν ᾧ μεσοῦντι Διονύσιος ὁ Ἐρμο- 24 κράτους Συρακόσιος ἐτυράννησε, μάχη μὲν πρότερον ἠτήθεντων ὑπὸ Συρακοσίων Καρχηδονίων, σπᾶνι δὲ σίτου ἐλούντων Ἀγοράγαντα, ἐκλιπόντων τῶν Σικελιωτῶν τὴν πόλιν.

Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει [, ᾧ ἦν Ὀλυμπιάς, ἣ τὸ στάδιον ἐνίκα III. Κροκίνας Θετταλός, Ἐνδίου ἐν Σπάρτῃ ἐφορευόντος, Πυθοδώρου δ' ἐν Ἀθήναις ἄρχοντος, ὃν Ἀθηναῖοι, ὅτι ἐν ὀλιγαρχίᾳ ἠρέθη, οὐκ ὀνομάζουσιν, ἀλλ' ἀναρχίαν τὸν ἐνιαυτὸν

— νομίζοντας — stehende Formel, um das Verhältniss der *συνμαχία*, des Schutz und Trutzbündnisses zu bezeichnen, hier allerdings nicht mit gleichen Rechten beider Theile, sondern unter Anerkennung der spartanischen Hegemonie.

21. φοβούμενοι — dem Sinne nach zu ὄχλος gehörig.

22. τῇ δὲ ὕστεραία — Aus Lysias geg. Agorat. 13—33 ergibt sich, dass diese Volksversammlung nicht gleich am folgenden Tage stattfand.

23. κατέπλει — am 16. Munychion (Ende März) 404. Plutarch Lys. 15. — κατέσκαπτον — die Peloponnesier. — ὑπ' ἀλλητριῶν — Vgl. Thukyd. V, 70 *χωρόντες Λακεδαιμόνιοι βραδέως καὶ ὑπὸ ἀλλήτων πολλῶν*. Theognis

825 ὑπ ἀλλήτηρος αἰεῖδεν. Archiloeh. fr. 122 Bergk ἄδων ὑπ ἀλλήτηρος. — ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας — sei der Anfang der Freiheit. Vgl. Thuk. II, 12 ἢδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἑλλησι μεγάλων κακῶν ἀρξεί. Aristoph. Frieden 435 *σπένδοντες εὐχόμεσθα τὴν νῦν ἡμέραν Ἑλλησιν ἀρξεί πολλῶν κακῶν*.

24. ἐτυράννησε — Herrscher wurde. Vgl. Herod. I, 14 *Γύγης δὲ τυραννεύσας ἀπέπεμψε ἀναθήματα εἰς Δελφούς*. V, 92, 21 *τυραννεύσας δὲ ὁ Κύπελος τοιοῦτος δὴ τις ἀνὴρ ἐγένετο*. — μάχη — πόλιν — Dieselbe Notiz ist schon einmal I, 5, 21 gegeben.

III. 1. ἐπιόντι ἔτει — 404 v. Chr. — οὐκ ὀνομάζουσιν — d. h. sie benennen nicht das Jahr nach demselben.

- 2 καλοῦσιν. ἐγένετο δὲ αὕτη ἢ ὀλιγαρχία ᾧδε.] ἔδοξε τῷ δήμῳ
 τριάκοντα ἄνδρας ἐλέσθαι, οἱ τοὺς πατέρας νόμους συγγρά-
 ψουσι, καθ' οὓς πολιτεύσουσι. καὶ ἠρέθησαν οἷδε: Πολυ-
 χάρης, Κριτίας, Μηλόβιος, Ἰππόλοχος, Εὐκλείδης, Ἰέρων,
 Μνησίλοχος, Χρέμων, Θηραμένης, Ἀρεσίας, Διοκλῆς, Φαι-
 δρίας, Χαιρέλεως, Ἀναίτιος, Πείσαν, Σοφοκλῆς, Ἐρατοσθένης,
 Χαρικλῆς, Ὀνομακλῆς, Θεόγγις, Αἰσχίνης, Θεογένης, Κλεομή-
 δης, Ἐρασίστρατος, Φεῖδων, Δρακοντίδης, Εὐμάθης, Ἀριστο-
 3 τέλης, Ἰππόμαχος, Μνησιθείδης. τούτων δὲ πραχθέντων ἀπ-
 ἔπλει Ἀύσανδρος πρὸς Σάμιον, ἄγρις δ' ἐκ τῆς Λεκελείας ἀπ-
 αραγῶν τὸ πεζὸν στρατεύμα διέλυσε κατὰ πόλεις ἐκάστους.
- 4 Κατὰ δὲ τοῦτου τὸν καιρὸν περὶ ἡλίου ἐκλειψιν Ἀνκόφρων
 ὁ Φεραῖος, βουλόμενος ἄρξαι ὅλης τῆς Θετταλίας τοὺς ἐναν-
 τιουμένους αὐτῷ τῶν Θετταλῶν, Λαρισιαίους τε καὶ ἄλλους,
 μάχη ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἀπέκτεινε.
- 5 Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Διονύσιος ὁ Συρακοσίος τύ-
 ραννος μάχη ἠττηθεὶς ὑπὸ Καρχηδονίων Γέλαν καὶ Καμάρι-
 ναν ἀπώλεσε. μετ' ὀλίγον δὲ καὶ Λεοντῖνοι Συρακοσίοις συν-
 οικοῦντες ἀπέστησαν εἰς τὴν αὐτῶν πόλιν ἀπὸ Διονυσίου καὶ
 Συρακοσίων. παραχρῆμα δὲ καὶ οἱ Συρακοσίοι ἰσπεῖς ὑπὸ
 Διονυσίου εἰς Κατάνην ἀπεστάλησαν.
- 6 Οἱ δὲ Σάμιοι πολιορκούμενοι ὑπὸ Ἀυσάνδρου πάντῃ, ἐπεὶ
 οὐ βουλομένων αὐτῶν τὸ πρῶτον ὁμολογεῖν προσβάλλειν ἤδη
 ἐμελλεν ὁ Ἀύσανδρος, ὠμολόγησαν ἐν ἱμάτιον ἔχων ἕκαστος
 ἀπιέναι τῶν ἐλευθέρων, τὰ δ' ἄλλα παραδοῦναι· καὶ οὕτως
 7 ἐξῆλθον. Ἀύσανδρος δὲ τοῖς ἀρχαίοις πολίταις παραδόνς τὴν

2. ἔδοξε τῷ δήμῳ — auf den Vorschlag des Drakontides, wobei die Demokraten, durch Lysander eingeschüchtert, sich der Abstimmung enthielten. Lysias geg. Eratosth. 72—75. — τοὺς πατέρας νόμους — nicht eine Aufzeichnung der herkömmlichen Gesetze, sondern eine neue Redaction derselben, die mit der neuen oligarchischen Verfassung im Einklang wäre. — ἠρέθησαν — wovon zehn vom Theramenes, zehn von den zu 2, 11 genannten Ephoren, zehn vom Volke bezeichnet wurden. Lysias geg. Eratosth. 76.

4. ἡλίου ἐκλειψιν — am 2. Septbr.

5. μάχη — ἀπώλεσε — S. Diodor XIII, 108 ff. — ἀπέστησαν εἰς — kurz statt ἀπέστησαν καὶ ἀπῆλθον εἰς. Anab. I, 6, 7 ἀποστὰς εἰς Μυσούς. Die Leontiner hatten sich früher dem Dionysios ergeben und nach Syrakus übersiedeln müssen. Diodor XIV, 15. — ἀπεστάλησαν — um sich der Stadt Katana mit Hülfe von Verräthern zu bemächtigen.

6. πολιορκούμενοι — S. 2, 6.

7. τοῖς ἀρχαίοις πολίταις — den Aristokraten, welche im J. 412

πόλιν καὶ τὰ ἐνόητα πάντα καὶ δέκα ἄρχοντας καταστήσας φρουρεῖν, ἀφῆκε τὸ τῶν συμμάχων ναυτικὸν κατὰ πόλεις, ταῖς 8 δὲ Λακωνικαῖς ναυσὶν ἀπέπλευσεν εἰς Λακεδαιμόνα, ἀπάγων τὰ τε τῶν αἰχμαλώτων νεῶν ἀκρωτήρια καὶ τὰς ἐκ Πειραιῶς τριήρεις πλὴν δώδεκα καὶ στεφάνους, οὓς παρὰ τῶν πόλεων ἐλάμβανε δῶρα ἰδίᾳ, καὶ ἀργυρίου τετρακόσια καὶ ἑβδομήκοντα τάλαντα, ἃ περιεγέροντο τῶν φόρων, οὓς αὐτῷ Κύρος παρ᾽ ἑδεδίξεν εἰς τὸν πόλεμον, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐκτίσαστο ἐν τῷ πολέμῳ. ταῦτα δὲ πάντα Λακεδαιμονίοις ἀπέδωκε τελεντῶντος τοῦ θε- 9 ρους [εἰς ὃ ἐξάμηνος καὶ ὀκτῶ καὶ εἰκοσὶν ἔτη τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα, ἐν οἷς ἔφοροι οἱ ἀριθμούμενοι οἶδε ἐγένοντο, Αἰνησίας πρῶτος, ἐφ' οὗ ἤρξατο ὁ πόλεμος, πέμπτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει τῶν μετ' Εὐβοίας ἄλωσιν τριακονταετίδων σπονδῶν, μετὰ 10 446 δὲ τοῦτον οἶδε: Βρασιδᾶς, Ἰσάνωρ, Σωστρατίδας, Ἐξαρχος, Ἀρησιστρατος, Ἀργενίδας, Ὀνομακλῆς, Ζευξίππος, Πιτύας, Πλειστόλας, Κλεινώμαχος, Ἰλαρχος, Λέων, Χαϊρίλας, Πατησιάδας, Κλεοσθένης, Λυκάριος, Ἐπήρατος, Ὀνομάντιος, Ἀλεξιπίδας, Μισγολαΐδας, Ἰσίας, Ἄρακος, Εὐάρχιππος, Παντακλῆς, Πιτύας, Ἀρχύτας, Ἐνδιος, ἐφ' οὗ Λύσανδρος πράξας τὰ εἰρημένα οἴκαδε κατέπλευσεν].

Οἱ δὲ τριάκοντα ἤρῳθησαν μὲν, ἐπεὶ τάχιστα τὰ μακρὰ 11 τεῖχη καὶ τὰ περὶ τὸν Πειραιᾶ καθηρόθη· ἀίρεθέντες δὲ ἐφ'

die Gegenpartei mit Hülfe der Athener vertrieben hatte. Thuk. VIII, 21. — δέκα ἄρχοντας — S. zu III, 4, 2. — φρουρεῖν — Dies Wort deutet auf eine spartanische Besatzung hin, wie denn Lysander auch einen spartanischen Harmosten Thorax in Samos liess. Diodor XIV, 3.

8. τὰς — τριήρεις — Nach Plut. Lys. 15 hätte er die attischen Schiffe verbrannt. — πλὴν δώδεκα — S. 2, 20. — περιεγέροντο — Das Verbum im Plural findet sich öfter bei Xenophon nach einem Neutrum im Plural: I, 1, 23; IV, 2, 7; VII, 2, 8; Anab. I, 1, 23; 4, 4 u. 10; 5, 1; 7, 17 u. 20; 8, 10 u. 20; 10, 3; II, 2, 15; IV, 1, 3; 2, 20; 5, 14 u. 25; VI, 4, 22; VII, 7, 34. Comment. II, 4, 7; IV, 3, 12. Kyrop. II, 2, 2 u. 17; 3, 9 u. 16; III, 2, 21; 3, 26; V, 4, 8; VII, 1, 2 u. 7;

5, 34. Ages. 2, 23; Hipparch. 5, 4; 8, 6. Oecon. 13, 6. Kyneg. 9, 10; 11, 4. — παρ᾽ ἑδεδίξε — S. zu 1, 14.

9. ἐξάμηνος — nämlich χρόνος. Vgl. III, 4, 3. Ueber die Zeitverhältnisse s. Einl. S. 9. — ἀριθμούμενοι — welche zur Bezeichnung der Jahre gerechnet und aufgezeichnet werden. — πέμπτῳ — σπονδῶν — Die Athener hatten im J. 446 unter Perikles Anführung ganz Euboea in Besitz genommen und im folgenden Jahre den Krieg mit den Spartanern durch einen dreissigjährigen Frieden beendet. Thukyd. I, 114 f.

11. ἤρῳθησαν — ἀίρεθέντες — Solche Wiederaufnahme des vorangegangenen Verbums durch das Particip ist nicht selten. Vgl. Anab. V, 9, 22; VII, 1, 13; Kyrop. III, 1, 37; VII, 5, 78; VIII, 3, 1.

- ᾧτε συγγράφαι νόμους, καθ' οὔστινας πολιτεύσονται, τούτους μὲν αἰεὶ ἐμελλον συγγράφειν τε καὶ ἀποδεικνύουσαι, βουλὴν δὲ
- 12 καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς κατέστησαν ὡς ἐδόκει αὐτοῖς. ἔπειτα πρῶτον μὲν οὓς πάντες ἤδεσαν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ ἀπὸ συγκοφαντίας ζῶντας καὶ τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς βαρεῖς ὄντας, συλλαμβάνοντες ὑπὴγον θανάτου· καὶ ἢ τε βουλὴ ἡδέως αὐτῶν
- 13 κατεψηφίζετο οἳ τε ἄλλοι ὅσοι συνήδεσαν ἑαυτοῖς μὴ ὄντες τοιοῦτοι οὐδὲν ἤχθοντο. ἐπεὶ δὲ ἤρξαντο βουλευέσθαι ὅπως ἂν ἐξείη αὐτοῖς τῇ πόλει χρῆσθαι ὅπως βούλοιντο, ἐν τούτου πρῶτον μὲν πέμψαντες εἰς Λακεδαιμόνα Λίσχινην τε καὶ Ἀριστοτέλην ἔπεισαν Λύσανδρον φρουροὺς σφίσι συμπράξει ἐλθεῖν, ἕως δὴ τοὺς πονηροὺς ἐκποδῶν ποιησάμενοι καταστή-
- 14 σαιτο τὴν πολιτείαν· θρέψειν δὲ αὐτοὶ ὑπισχνούντο. ὁ δὲ πεισθεὶς τοὺς τε φρουροὺς καὶ Καλλίβιον ἀρροσθὴν συνέπραξεν αὐτοῖς πεμφθῆναι. οἳ δ' ἐπεὶ τὴν φρουρὰν ἔλαβον, τὸν μὲν Καλλίβιον ἐθεράπευον πάσῃ θεραπείᾳ, ὡς πάντα ἐπανοιήσῃ πράττειν, τῶν δὲ φρουρῶν τούτου συμπέμποντος αὐτοῖς οὓς ἐβούλοντο συνελάμβανον οὐκέτι τοὺς πονηροὺς τε καὶ ὀλίγον ἀξίους, ἀλλ' ἤδη οὓς ἐνόμιζον ἥμιστα μὲν παραθουμένους ἀνέχεσθαι, ἀντιπράττειν δὲ τι ἐπιχειροῦντας πλείστους
- 15 ἂν τοὺς συνεθέλοντας λαμβάνειν. τῷ μὲν οὖν πρώτῳ χρόνῳ ὁ Κριτίας τῷ Θηραμένει ὁμογνώμων τε καὶ φίλος ἦν· ἐπεὶ δὲ

12. ἀπὸ — ζῶντας — S. zu I, 1. Die Angeberei wurde in Athen förmlich als Gewerbe betrieben, indem die Sykophanten theils durch Anklagen, theils durch Androhungen derselben Geld erpressten. Vgl. § 22. Comment. II, 9, 1. Conviv. 4, 30. Becker Charikles I S. 125. — καλοῖς κἀγαθοῖς — den guten Patrioten, hier so wie § 15 die zur aristokratischen Partei gehörigen; so § 22 οἳ βέλτιστοι. — ὑπὴγον θανάτου — S. zu I, 3, 19. Zur Sache vgl. Lysias geg. Eratosth. 5. — μὴ ὄντες — Das Particip nach σύνοιδα hat als Negation bald οὐ, bald μὴ. Platon Gastm. S. 216 b ξύνοιδα γὰρ ἐμὰντῷ ἀντιλέγειν οὐ δύναμεν.

13. ὅπως ἂν — S. zu III, 2, 1. — ἐλθεῖν — Infinitiv des Zweckes nach συμπράττειν, das sonst regelmässig mit ὡστε verbunden ist; wie hier auch 4, 28. — αὐτοῖ — Subject

zu θρέψειν. — καταστήσονται — das Medium: für sich, d. h. nach ihrem Sinne einrichten. Vgl. 2, 1 u. 5. Isokr. Paneg. 39 πρώτη γὰρ (ἢ πόλις) καὶ νόμους ἔθετο καὶ πολιτείαν κατεστήσατο. Kritias dagegen sagt § 25 τῆνδε τὴν πολιτείαν καθίσταμεν.

14. τῶν φρουρῶν — partitiver Genetiv statt des Objectes, wobei ein allgemeiner Zahlbegriff = τινάς hinzuzudenken ist. S. zu IV, 4, 13. — ἀνέχεσθαι — Man erwartet ἂν, wie es im nächsten Satzgliede steht; allein es scheint doch eine Verschiedenheit der Auffassung in beiden Sätzen zu sein, so dass der erste das schon damals stattfindende, der zweite das möglicherweise eintretende bezeichnet.

15. ἐπεὶ δὲ — Der Nachsatz fehlt; statt dessen wird § 17 die Periode, freilich mit anderem Subjecte, noch einmal mit ἐπεὶ δὲ begonnen. Vgl.

αὐτὸς μὲν προπετής ἦν ἐπὶ τὸ πολλοὺς ἀποκτείνειν, ἅτε καὶ
 φυγῶν ὑπὸ τοῦ δήμου, ὁ δὲ Θηραμένης ἀντέκοπτε λέγων ὅτι
 οὐκ εἰκὸς εἶη θανατοῦν, εἴ τις ἐτιμάτο ὑπὸ τοῦ δήμου, τοὺς
 δὲ καλοὺς κίραθους μηδὲν κακὸν εἰργάζετο, ἐπεὶ καὶ ἐγὼ,
 ἔφη, καὶ σὺ πολλὰ δὴ τοῦ ἀρέσκεν ἔνεκα τῇ πόλει καὶ εἶπομεν
 καὶ ἐπράξαμεν· ὁ δέ, ἔτι γὰρ οἰκείως ἐχρήτο τῷ Θηραμένει, 16
 ἀντέλεγεν ὅτι οὐκ ἐγγωροίη τοῖς πλεονεκτεῖν βουλομένοις μὴ
 οὐκ ἐμποδῶν ποιεῖσθαι τοὺς ἱκανωτάτους διακαλύειν· εἰ δέ,
 ὅτι τριάκοντά ἐσμεν καὶ οὐχ εἷς, ἥττόν τι οἶει ὥσπερ τυραν-
 νίδος ταύτης τῆς ἀρχῆς χοῖναι ἐπιμελεῖσθαι, εὐήθης εἶ. ἐπεὶ 17
 δὲ ἀποθνησκόντων πολλῶν καὶ ἀδίκως πολλοὶ δῆλοι ἦσαν συ-
 στάμενοι τε καὶ θαναμάζοντες τί ἔσοιτο ἡ πολιτεία, πάλιν ἔλε-
 γεν ὁ Θηραμένης ὅτι εἰ μὴ τις κοινωνοὺς ἱκανοὺς λήψοιτο
 τῶν πραγμάτων, ἀδύνατον ἔσοιτο τὴν ὀλιγαρχίαν διαμένειν.
 ἐκ τούτου μέντοι Κριτίας καὶ οἱ ἄλλοι τριάκοντα, ἤδη φοβού- 18
 μενοι καὶ οὐχ ἥμισυ τὸν Θηραμένην, μὴ συρρυσίησαν πρὸς
 αὐτὸν οἱ πολῖται, καταλέγουσι τρισχιλίους τοὺς μετέξοντας δὴ
 τῶν πραγμάτων. ὁ δ' αὖ Θηραμένης καὶ πρὸς ταῦτα ἔλεγεν 19
 ὅτι ἄτοπον δοκοίη ἑαυτῷ γε εἶναι τὸ πρῶτον μὲν βουλομένους
 τοὺς βελτίστους τῶν πολιτῶν κοινωνοὺς ποιήσασθαι τρισχιλίους,

zu I, 3, 18. — φυγῶν — Die Veran-
 lassung zu dieser Verbannung ist
 nicht bekannt.

16. εἰ δέ — Uebergang in die
 directe Rede, ohne wie vorher ein
 ἔφη hinzuzusetzen. Vgl. zu I, 1,
 28. — ἥττόν τι — Der verglei-
 chende Gedanke ist aus ὅτι — εἷς
 zu nehmen: dass wir darum,
 weil wir dreissig sind, weni-
 ger Sorgfalt nöthig haben,
 als wenn einer der Herrscher
 wäre. — ὥσπερ τυραννίδος —
 in der Weise wie für eine Tyrannen-
 herrschaft.

17. καὶ ἀδίκως — und zwar.
 — θαναμάζοντες — πολιτεία —
 besorgt was aus der Staats-
 verfassung werden möchte.
 Aehnlich Thuk. II, 52 οὐκ ἔχοντες
 ὅτι γίνονται. Da in θαναμάζειν das
 Verlangen zu erfahen liegt, so
 folgt oft ein Fragesatz. Anab. III,
 5, 13 θαναμάζειν, ὅποι ποτὲ τρέφον-
 ται οἱ Ἕλληες. Comm. I, 1, 1.

18. οἱ ἄλλοι τριάκοντα — οἱ
 τριάκοντα wird als Bezeichnung

dieser Behörde auch ohne Rücksicht
 auf die wirkliche Zahl gebraucht,
 wie 4, 21 ff., wo bereits einige
 derselben getödtet sind. Vgl. zu
 IV, 1, 23. — φοβούμενοι καὶ
 οὐχ ἥμισυ — dem gewöhnlicheren
 φοβούμενοι ἄλλα τε καὶ οὐχ
 ἥμισυ. — τῶν πραγμάτων —
 an den Staatsangelegenheiten, der
 Regierung. Vgl. zu I, 6, 13. Diese
 3000, welche allein die Ausübung
 des Bürgerrechts behalten sollten,
 heissen gewöhnlich οἱ ἐν κατα-
 λόγῳ, die übrigen Athener οἱ ἔξω
 τοῦ καταλόγου.

19. τὸ πρῶτον μὲν — ent-
 sprechend dem ἔπειτα δέ. — βου-
 λομένους — τρισχιλίους — Das
 von βουλομένους abhängige κοι-
 νωνοὺς ποιήσασθαι muss noch
 einmal abhängig von ἄτοπον ge-
 dacht werden: es sei unver-
 ständlich, dass, wenn sie die
 besten zu ihren Genossen
 machen wollten, sie gerade
 dreitausend dazu machten.
 Vgl. Anab. III, 4, 13 Τισσαφέρνης

- ὡσπερ τὸν ἀριθμὸν τοῦτου ἔχοντά τινα ἀνάγκην καλοὺς καθοὺς εἶναι, καὶ οὐτ' ἔξω τούτων σπουδαίους οὐτ' ἐντὸς τούτων πονηροὺς οἷόν τε εἶη γενέσθαι· ἔπειτα δ', ἔφη, ὅρῳ ἔγωγε δύο ἡμᾶς τὰ ἐναντιώτατα πράττοντας, βιαίαν τε τὴν
- 20 ἀρχὴν καὶ ἥττονα τῶν ἀρχομένων κατασκευαζομένους. ὁ μὲν ταῦτ' ἔλεγεν. οἱ δ' ἐξέτασιν ποιήσαντες τῶν μὲν τρισχιλίων ἐν τῇ ἀγορᾷ, τῶν δ' ἔξω τοῦ καταλόγου ἄλλων ἀλλαχοῦ, ἔπειτα κελεύσαντες ἐπὶ τὰ ὄπλα, ἐν ᾧ ἐκείνοι ἀπεληλύθεσαν πέμψαντες τοὺς φρουροὺς καὶ τῶν πολιτῶν τοὺς ὁμογνώμονας αὐτοῖς τὰ ὄπλα πάντων πλὴν τῶν τρισχιλίων παρείλοντο, καὶ ἀνακομίσαντες ταῦτα εἰς τὴν ἀκρόπολιν συνέθηκαν ἐν τῷ ναῷ.
- 21 τούτων δὲ γενομένων, ὡς ἐξὸν ἤδη ποιεῖν αὐτοῖς ὅτι βούλοιντο, πολλοὺς μὲν ἐχθρας ἔνεκα ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ χρημάτων. ἔδοξε δ' αὐτοῖς, ὅπως ἔχοιεν καὶ τοῖς φρουροῖς χρήματα δίδουσι, καὶ τῶν μετοίκων ἕνα ἕκαστον λαβεῖν, καὶ αὐτοὺς μὲν ἀποκτείνειν, τὰ δὲ χρήματα αὐτῶν ἀποσημῆσθαι.
- 22 ἐκέλευον δὲ καὶ τὸν Θηραμένην λαβεῖν ὄντινα βούλοιντο. ὁ δ' ἀπεκρίνατο, Ἄλλ' οὐ δοκεῖ μοι, ἔφη, καλὸν εἶναι φάσκοντας βελτίστους εἶναι ἀδικώτερα τῶν συγκοφαντῶν ποιεῖν. ἐκείνοι μὲν γὰρ παρ' ὧν χρήματα λαμβάνοιεν ζῆν εἶων, ἡμεῖς δὲ ἀποκτενοῦμεν μηδὲν ἀδικοῦντας, ἵνα χρήματα λαμβάνωμεν.
- 23 πᾶς οὐ ταῦτα τῷ παντὶ ἐκείνων ἀδικώτερα; οἱ δ' ἐμποδῶν

ἐπεφάνη οὓς τε αὐτὸς ἰσπέας ἦλθεν ἔχον καὶ τὴν Ὀρόντου δύναμιν, wo noch einmal ἔχων zu denken ist. S. auch I, 7, 6 u. 24. — ὡσπερ — ἔχοντα — Accusat. absol. mit ὡς und ὡσπερ; im Neutrum Singular. und Plural. auch ohne diese Partikeln. S. § 51; III, 2, 19; V, 1, 1; seltener bei anderem Genus. — οἷόν τε εἶη — abhängig noch von ὡσπερ mit veränderter Construction. Vgl. zu III, 2, 23. — βιαίαν — ungewöhnliches Femininum. — ἥττονα — schwächer als die Beherrschten, abhängig von denselben, weil ihnen ja die Macht zur Durchführung aller Gewaltmassregeln fehlen würde, mit denen etwa die 3000 nicht einverstanden wären.

20. κελεύσαντες ἐπὶ τὰ ὄπλα — kurz für κελ. εἶναι ἐπὶ τὰ ὄπλα. Der Ausdruck bezeichnet das Commando zum Auftreten wie Anab. I, 5, 13 εὐθύς παραγγέλλει εἰς τὰ

ὄπλα. Zu der elliptischen Ausdrucksweise vgl. § 54 ἐκέλευσε τοὺς ἐνδεκα ἐπὶ τὸν Θηραμένην. Kyrop. II, 3, 21 παρήγγειλεν εἰς τέτταρας τὸν λόχον. — ἀπεληλύθεσαν — Der Sinn ist nicht unzweifelhaft; vielleicht heisst es von Hause entfernt, von wo dann ihre zurückgelassenen Waffen abgeholt wurden. — τοὺς φρουροὺς — die spartanischen Soldaten. — ἐν τῷ ναῷ — der Athene.

21. ὡς ἐξὸν — Vgl. zu § 19. — ἕκαστον, nämlich τῶν τριάκοντα, ist Subject, ἕνα Object. Nach Lysias geg. Eratosth. 7 traf dieser Beschluss nur zehn Metöken. Unter den Metöken waren aber viele durch Handel und Gewerbe reich gewordene Leute. — ἀποσημῆσθαι — für den Staatsschatz einziehen, Vgl. 4, 13.

22. λαμβάνοιεν — Optativ der Wiederholung. — τῷ παντί —

νομίζοντες αὐτὸν εἶναι τῷ ποιεῖν ὅ,τι βούλονται, ἐπιβουλεύουσιν αὐτῷ, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς βουλευτὰς ἄλλος πρὸς ἄλλον διέβαλλον ὡς λυμαινόμενον τὴν πολιτείαν. καὶ παραγγείλαντες νεανίσκοις οἱ ἐδόκουν αὐτοῖς θρασύτατοι εἶναι ξιφίδια ὑπὸ μάλης ἔχοντας παραγενέσθαι, συνέλεξαν τὴν βουλὴν. ἐπεὶ δὲ ὁ Θηραμένης παρῆν, ἀναστάς ὁ Κριτίας ἔλεξεν ὧδε:

Ὡ ἄνδρες βουλευταί, εἰ μὲν τις ὑμῶν νομίζει πλέονας τοῦ καιροῦ ἀποθνήσκειν, ἐννοησάτω ὅτι ὅπου πολιτεία μεθίστανται πανταχοῦ ταῦτα γίγνεται· πλείστους δ' ἀνάγκη ἐνθάδε πολεμίους εἶναι τοῖς εἰς ὀλιγαρχίαν μεθιστάσι διὰ τε τὸ πολυανθρωποτάτην τῶν Ἑλληνίδων τὴν πόλιν εἶναι καὶ διὰ τὸ πλείστον χρόνον ἐν ἐλευθερίᾳ τὸν δῆμον τεθροάφθαι. ἡμεῖς δὲ 25 γνόντες μὲν τοῖς οἷοις ἡμῖν τε καὶ ὑμῖν χαλεπὴν πολιτείαν εἶναι δημοκρατίαν, γνόντες δὲ ὅτι Λακεδαιμονίοις τοῖς περισώσασιν ἡμᾶς ὁ μὲν δῆμος οὐποτ' ἂν φίλος γένοιτο, οἱ δὲ βέλτιστοι αἰεὶ ἂν πιστοὶ διατελοῖεν, διὰ ταῦτα σὺν τῇ Λακεδαιμονίων γνώμῃ τήνδε τὴν πολιτείαν καθίσταμεν. καὶ ἐάν τινα 26 αἰσθανόμεθα ἐναντίον τῇ ὀλιγαρχίᾳ, ὅσον δυνάμεθα ἐκποδῶν ποιούμεθα· πολὺ δὲ μάλιστα δοκεῖ ἡμῖν δίκαιον εἶναι, εἰ τις ἡμῶν αὐτῶν λυμαίνεται ταύτῃ τῇ καταστάσει, δίκην αὐτὸν δίδοναι. νῦν οὖν αἰσθανόμεθα Θηραμένην τουτοῦ οἷς δύναται 27 ἀπολλύντα ἡμᾶς τε καὶ ὑμᾶς. ὡς δὲ ταῦτα ἀληθῆ, ἢν κατανοήτε, εὐρήσετε οὔτε ψέγοντα οὐδένα μᾶλλον Θηραμένους τουτοῦ τὰ παρόντα οὔτε ἐναντιούμενον, ὅταν τινὰ ἐκποδῶν

höchste Gradbestimmung beim Comparativ; so auch III, 5, 14; VI, 1, 7; VII, 5, 12; Kyrop. VIII, 8, 7 u. 20; Ages. 2, 24; sonst auch πάντως Platon Gastm. S. 30b und τὸ πᾶν διαφέρειν Kyrop. I, 6, 13; IV, 8, 12.

23. διέβαλλον — auf οἱ δὲ bezogen, so dass ἄλλος πρὸς ἄλλον als Apposition zu nehmen ist. Vgl. VI, 5, 28.

24. τοῦ καιροῦ = ἡ καιρὸς ἦν d. h. mehr als nothwendig gewesen wäre. Vgl. V, 3, 5; VII, 5, 13. Anab. IV, 3, 34 προσωτέρω τοῦ καιροῦ. — μεθιστάσι — ohne Object, nämlich τὴν πολιτείαν.

25. γνόντες — indem wir der Ansicht waren, urtheilten, daher der Infin. wie III, 4, 25; dagegen im zweiten Gliede mit ὅτι:

indem wir wussten. — τοῖς — ὑμῖν — zu ergänzen οὐσί. S. zu I, 4, 16. — δῆμος — hier wie oft: die Demokraten, der Gegensatz οἱ βέλτιστοι. Vgl. I, 7, 28. — πιστοί — ohne ὄντες, s. zu VI, 3, 10.

26. τῇ καταστάσει — statt des sonst gebräuchlichen Accusativs. § 23 und zu VII, 5, 18.

27. οἷς δύναται — mit allen möglichen Mitteln. — ὡς δὲ ταῦτα κτέ. — Dass dies aber wahr ist, werdet ihr, wenn ihres überlegt, darin finden, dass niemand u. s. w. Aehnlich § 34 ὡς δὲ εἰκότα ποιῶμεν, καὶ τὰδ' ἐννοήσατε. VI, 1, 11 εἰ δὲ εἰκότα λογίζομαι, σκοπεῖ καὶ ταῦτα.

βουλώμεθα ποιήσασθαι τῶν δημαγωγῶν. εἰ μὲν τοίνυν ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἐγίνωσκε, πολέμιος μὲν ἦν, οὐ μέντοι πονηρός
 28 γ' ἂν δικαίως ἐνομίζετο· νῦν δὲ αὐτὸς μὲν ἄρξας τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους πίστεως καὶ φιλίας, αὐτὸς δὲ τῆς τοῦ δήμου καταλύσεως, μάλιστα δὲ ἐξορηήσας ἡμᾶς τοῖς πρώτοις ὑπαγο-
 μένοις εἰς ἡμᾶς δίκην ἐπιτιθέναι, νῦν ἐπεὶ καὶ ὑμεῖς καὶ ἡμεῖς φανερωῶς ἐχθροὶ τῷ δήμῳ γεγενήμεθα, οὐκέτ' αὐτῷ τὰ γιννόμενα ἀρέσκει, ὅπως αὐτὸς μὲν αὖ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καταστῆ,
 29 ἡμεῖς δὲ δίκην δῶμεν τῶν πεπραγμένων. ὥστε οὐ μόνον ὡς ἐχθρῷ αὐτῷ προσήκει ἀλλὰ καὶ ὡς προδότῃ ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν δίδοναι τὴν δίκην. καίτοι τοσοῦτῳ μὲν δεινότερον προδοσίᾳ πολέμου, ὅσῳ χαλεπότερον φυλάξασθαι τὸ ἀφανὲς τοῦ φανεροῦ, τοσοῦτῳ δ' ἐχθιον, ὅσῳ πολεμίους μὲν ἄνθρωποι καὶ σπένδονται αὐτῷ καὶ πιστοὶ γίνονται, ὃν δ' ἂν προδιδόντα λαμβάνωσι, τούτῳ οὔτε ἐσπίεσατο πώποτε οὐδεὶς οὔτ' ἐπί-
 30 στευσσε τοῦ λοιποῦ. ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι οὐ καινὰ ταῦτα οὗτος ποιεῖ, ἀλλὰ φύσει προδότης ἐστίν, ἀναμνήσω ὑμᾶς τὰ τούτῳ πεπραγμένα. οὗτος γὰρ ἐξ ἀρχῆς μὲν τιμώμενος ὑπὸ τοῦ δήμου κατὰ τὸν πατέρα Ἄγωνα προπετέστατος ἐγένετο τὴν δημοκρατίαν μεταστῆσαι εἰς τοὺς τετρακοσίους, καὶ ἐπρώτευν

— πολέμιος μὲν ἦν — ohne an, weil der Inhalt dieses Nachsatzes zu einem irrealen Bedingungssatze wirklich ist: er war freilich ein Feind, wie er es auch jetzt ist.

28. αὐτὸς μὲν ἄρξας — Die Participialconstruction im Nominativ wird durch einen Satz mit veränderter Construction ἀρέσκει αὐτῷ aufgenommen. Vgl. III, 2, 21. Anab. VII, 6, 37 ὑμεῖς δὲ — νῦν δὴ καιρὸς ὑμῖν δοκεῖ εἶναι. Kyrop. IV, 2, 3 ἐννοηθέντες δὲ οἷά τε πάσχουσιν — ταῦτα ἐνθυμουμένοις ἔδοξεν. VI, 1, 31 βουλώμενος δὲ κατασκοπὸν τινα πέμψαι — ἔδοξεν αὐτῷ. VII, 5, 37 ἐπιθυμῶν ὁ Κύρος ἤδη κατασκευάσασθαι — ἔδοξεν αὐτῷ. — αὖ — wenn wieder eine Aenderung in der Regierungform eintreten sollte.

29. ὅσῳ — σπένδονται — Des Parallelismus der Glieder wegen ist ὅσῳ gesetzt, obgleich kein comparativer Begriff folgt, dessen Grad dadurch bestimmt werden könnte. Herod. VIII, 13 νύξ πολλὸν

ἦν ἐτι ἀγρωιέτηρ τοσοῦτῳ ὅσῳ ἐν πελάγει φερομένοισι ἐνέπιπτε. Isokr. an Demon. 33 Ἦγού τὴν παιδείαν τοσοῦτῳ μείζον ἀγαθὸν εἶναι τῆς ἀπαιδευσίας, ὅσῳ τὰ μὲν ἄλλα μοχθηρὰ πάντες κερδαίνοντες πράττουσιν. Gewöhnlicher ist in diesem Falle ὅσον in so weit, seltener ὅτι weil. S. O. Schneider zu Isokr. I, 4. — ὃν — λαμβάνωσι — Da der Aorist zur Angabe des noch beständig geschehenden dient, so ist der verallgemeinernde Relativsatz nicht in den Optativ, sondern in den Coniunctiv mit ἂν gesetzt, als ob das Präsens σπένδεται folgte.

30. τὰ — πεπραγμένα — Vgl. Anab. III, 2, 11 ἀναμνήσω ὑμᾶς καὶ τοὺς τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων κινδύνους. — κατὰ τὸν πατέρα — nach dem Beispiele seines Vaters, gehört zum Folgenden: er schloss sich den Oligarchen an. Denn nach Lysias geg. Eratosth. 65 gehörte Hagnon zu den Probulen, welche auf die Oligarchie

μὲν γὰρ δήπου δοκεῖ πολιτεία εἶναι ἡ Λακεδαιμονίων· εἰ δὲ ἐκεῖ ἐπιχειρήσειέ τις τῶν ἐφόρων ἀντὶ τοῦ τοῖς πλείοσι πείθεσθαι ψέγειν τε τὴν ἀρχὴν καὶ ἐναντιοῦσθαι τοῖς πραττομένοις, οὐκ ἂν οἴεσθε αὐτὸν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐφόρων καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης ἀπάσης πόλεως τῆς μερίστης τιμωρίας ἀξιωθῆναι; καὶ ὑμεῖς οὖν, ἐὰν σωφρονήτε, οὐ τούτου ἄλλ' ὑμῶν αὐτῶν φείσεσθε, ὡς οὗτος σωθεῖς μὲν πολλοὺς ἂν μέγα φρονεῖν ποιήσῃε τῶν ἐναντία γιννωσκόντων ὑμῖν, ἀπολόμενος δὲ πάντων καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἔξω ὑποτέμοι ἂν τὰς ἐλπίδας.

- 35 Ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν ἐμαθέζετο· Θηραμένης δὲ ἀναστὰς ἔλεξεν· Ἄλλὰ πρῶτον μὲν μνησθήσομαι, ὃ ἄνδρες, ὃ τελευταῖον κατ' ἐμοῦ εἶπε. φησὶ γὰρ με τοὺς στρατηγούς ἀποκτεῖναι κατηγοροῦντα, ἐγὼ δὲ οὐκ ἤρχον δήπου κατ' ἐκείνων λόγου, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἔφασαν προσταχθέν μοι ὑφ' ἐαυτῶν οὐκ ἀνελέσθαι τοὺς δυστυχοῦντας ἐν τῇ περὶ Λέσβου ναυμαχίᾳ. ἐγὼ δὲ ἀπολογούμενος ὡς διὰ τὸν χειμῶνα οὐδὲ πλεῖν, μὴ ὅτι ἀναιρεῖσθαι τοὺς ἄνδρας δυνατὸν ἦν, ἔδοξα τῇ πόλει εἰκότα λέγειν, ἐκεῖνοι δὲ ἐαυτῶν κατηγορεῖν ἐφαίνοντο. φάσκοντες γὰρ οἷόν τε εἶναι σῶσαι τοὺς ἄνδρας, προέμενοι αὐτοὺς ἀπολέσθαι ἀποπλέοντες ὄχοντο. οὐ μέντοι θαυμάζω γε τὸ Κριτίαν παρανενομηκέναι· ὅτε γὰρ ταῦτα ἦν, οὐ παρῶν ἐτύγχανεν, ἀλλ' ἐν Θετταλίᾳ μετὰ Προμηθέως δημοκρατίαν κατεσκεύαζε καὶ τοὺς πενέστας ὠπλίξεν ἐπὶ τοὺς δεσπότας.
- 36 ὧν μὲν οὖν οὗτος ἐκεῖ ἔπραττε μὴδὲν ἐνθάδε γένοιτο· τάδε

S. 463 e. Pollux VII, 59. — τοῖς πλείοσι — nämlich τῶν ἐφόρων. — ὡς — begründend: denn. — ἐναντία γιννώσκοντες — politische Gegner. — πάντων — nämlich ἐναντία γιννωσκόντων. — τῶν ἔξω — die verbannt im Auslande lebten.

35. φησὶ γὰρ κτλ. — Zu bemerken ist, dass die Angaben des Theramenes mit den oben I, 7 erzählten Verhandlungen nicht übereinstimmen, wo die angeklagten Feldherren selbst den Sturm als Hinderniss angeben hatten, wie auch nach § 4 allerdings Theramenes mit der Anklage gegen die Feldherren den Anfang gemacht hatte. — προσταχθέν — Accus. absol., s. zu § 19. — ἀνελέσθαι

— nämlich ἐμέ, das nach ἐμοί selbstverständlich war. — μὴ ὅτι — geschweige denn, elliptisch etwa = μὴ εἶπω ὅτι. Conviv. 2, 26. — ἀπολέσθαι — Der Infin. im Sinne der Folge.

36. παρανενομηκέναι — Worin eine Ungesetzlichkeit bei den Angaben des Kritias liegt, ist nicht zu ersehen; verdächtig ist auch das Perfect. — ἐν Θετταλίᾳ — Dorthin war Kritias bei seiner Verbannung (§ 15) gegangen. Comment. I, 2, 24 Κριτίας μὲν φηγὼν εἰς Θετταλίαν, ἐκεῖ συνῆν ἀνθρώποις ἀνομία μᾶλλον ἢ δικαιοσύνη χρησμένοις. — Penesten sind Leibeigene unter ähnlichen Verhältnissen wie die Heloten in Lakedämon.

γε μέντοι ὁμολογῶ ἐγὼ τούτῳ, εἴ τις ὑμᾶς μὲν τῆς ἀρχῆς βού-
 λεται παῦσαι, τοὺς δ' ἐπιβουλεύοντας ὑμῖν ἰσχυροὺς ποιεῖ,
 δίκαιον εἶναι τῆς μερίστης αὐτὸν τιμωρίας τυγχάνειν· ὅστις
 μέντοι ὁ ταῦτα πράττων ἐστὶν ἰοῖμαι ἂν ὑμᾶς κάλλιστα κρι-
 νειν, τὰ τε πεπραγμένα καὶ ἃ νῦν πράττει ἕκαστος ἡμῶν εἰ
 κατανοήσετε. οὐκοῦν μέχρ' ἂν τοῦ ὑμᾶς τε καταστήναι εἰς 38
 τὴν βουλειάν καὶ ἀρχῆς ἀποδειχθῆναι καὶ τοὺς ὁμολογουμένως
 συκοφάντας ὑπάγεσθαι πάντες ταῦτά ἐμγνώσκωμεν· ἐπεὶ δέ
 γε οὗτοι ἤρξαντο ἄνδρας καλοὺς τε κἀγαθοὺς συλλαμβάνειν,
 ἐκ τούτου κἀγὼ ἠρξάμην τἀναντία τούτοις γυνώσκειν. ἤδειν 39
 γὰρ ὅτι ἀποθνήσκοντος μὲν Λέοντος τοῦ Σαλαμινίου, ἀνδρὸς
 καὶ ὄντος καὶ δοκοῦντος ἱκανοῦ εἶναι, ἀδικοῦντος δ' οὐδὲ ἓν,
 οἱ ὅμοιοι τούτῳ φοβήσονται, φοβούμενοι δὲ ἐναντίοι τῆδε τῇ
 πολιτείᾳ ἔσονται· ἐμγνώσκον δὲ ὅτι συλλαβανομένου Νικη-
 ράτου τοῦ Νικίου, καὶ πλουσίου καὶ οὐδὲν πώποτε δημοτικὸν
 οὔτε αὐτοῦ οὔτε τοῦ πατρὸς πράξαντος, οἱ τούτῳ ὅμοιοι δυσμε-
 νεῖς ἡμῖν γενήσονται. ἀλλὰ μὴν καὶ Ἀντιφῶντος ὕφ' ἡμῶν 40
 ἀπολλυμένου, ὃς ἐν τῷ πολέμῳ δύο τριῆρεις εὐ πλεούσας
 παρείχετο, ἠπιστάμην ὅτι καὶ οἱ πρόθυμοι τῇ πόλει γεγενημέ-
 νοι πάντες ὑπόπτως ἡμῖν ἔξοιεν. ἀντίειπον δὲ καὶ ὅτε τῶν με-
 οίκων ἓνα ἕκαστον λαβεῖν ἔφασαν χρῆναι· εὐδήλου γὰρ ἦν
 ὅτι τούτων ἀπολομένων καὶ οἱ μέτοικοι ἅπαντες πολέμιοι τῇ
 πολιτείᾳ ἔσονται. ἀντίειπον δὲ καὶ ὅτε τὰ ὄπλα τοῦ πλήθους 41
 παρηροῦντο, οὐ νομίζων χρῆναι ἀσθενῆ τὴν πόλιν ποιεῖν· οὐδὲ
 γὰρ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐώρων τούτου ἕνεκα βουλομένους
 περισῶσαι ἡμᾶς, ὅπως ὀλίγοι γενόμενοι μηδὲν δυναίμεθα αὐ-
 τοὺς ἀφελεῖν· ἐξῆν γὰρ αὐτοῖς, εἰ τούτου γ' ἐδέοντο, καὶ

37. ἰσχυροὺς ποιεῖ — Die nähere Ausführung mit Bezug auf den Kritias giebt er § 43.

38. ὁμολογουμένως συκοφάντας — die eingestandenermassen Sykophanten waren. Vgl. Demosth. geg. Aphob. 14 τὸν ὁμολογουμένως δοῦλον. VII, 3, 7 τῶν φανερώς προδοτῶν.

39. Λέοντος — Die Hinrichtung desselben ohne gerichtliches Urtheil erwähnt Andok. über d. Myster. 94. Vgl. Comment. IV, 4, 3. Platon Apolog. S. 32c. — Νικίου — des im sicilischen Feldzuge gebliebenen Feldherrn. Vgl. Lysias 18, 6. Das

Vermögen desselben schätzte man auf 100 Talente. Lysias 19, 47. Vgl. Xenoph. de vect. 4, 14.

40. Ἀντιφῶντος — wahrscheinlich der Comment. I, 6 erwähnte Sophist, nicht zu verwechseln mit dem Redner Antiphon, der im J. 411 auf Betrieb des Theramenes selbst hingerichtet worden war. Thuk. VIII, 68. Lysias geg. Eratosth. 67. — ὑπόπτως — hier in activer Bedeutung: Verdacht hegend, wie Demosth. v. d. Trugges. 132 δυσκόλως τ' ἔχειν καὶ ὑπόπτως πρὸς τὸν Φίλιππον. — ἓνα ἕκαστον — S. zu § 21.

- 42 μηδένα λιπεῖν ὀλίγον ἔτι χρόνον τῷ λιμῷ πιέσαντας. οὐδέ γε τὸ φρουροὺς μισθοῦσθαι συνήρεσκέ μοι, ἔξὸν αὐτῶν τῶν πολιτῶν τοσοῦτους προσλαμβάνειν, ἕως ἡραδίως ἐμέλλομεν οἱ ἄρχοντες τῶν ἀρχομένων κρατήσῃν. ἐπεὶ γε μὴν πολλοὺς ἐώρων ἐν τῇ πόλει τῇ ἀρχῇ τῆδε δυσμενεῖς, πολλοὺς δὲ φυγάδας γιγνομένους, οὐκ αὖ ἐδόκει μοι οὔτε Θρασύβουλον οὔτε Ἄνυτον οὔτε Ἀλκιβιάδην φυγαδεύειν· ἦδειν γὰρ ὅτι οὕτω γε τὸ ἀντίπαλον ἰσχυρὸν ἔσοιτο, εἰ τῷ μὲν πλήθει ἡγεμόνες ἱκανοὶ προσγενήσονται, τοῖς δ' ἡγεῖσθαι βουλομένοις σύμμαχοι πολ-
- 43 λοι φανήσονται. ὁ ταῦτα οὖν νοουθετῶν ἐν τῷ φανερῷ πότερα εὐμενῆς ἂν δικαίως ἢ προδότης νομίζοιτο; οὐχ οἱ ἐχθροὺς, ᾧ Κριτία, κωλύοντες πολλοὺς ποιεῖσθαι, οὐδ' οἱ συμμαχούς πλείστους διδάσκοντες κτᾶσθαι, οὔτοι τοὺς πολεμίους ἰσχυροὺς ποιοῦσιν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον οἱ ἀδίκως τε χρήματα ἀφαιρούμενοι καὶ τοὺς οὐδὲν ἀδικοῦντας ἀποκτείνοντες, οὔτοι εἰσιν οἱ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐναντίους ποιοῦντες καὶ προδιδόντες οὐ μόνον τοὺς φίλους ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς δι' αἰσχροκέρδειαν.
- 44 εἰ δὲ μὴ ἄλλως γνωστὸν ὅτι ἀληθῆ λέγω, ᾧδε ἐπισκέψασθε. πότερον οἴεσθε Θρασύβουλον καὶ Ἄνυτον καὶ τοὺς ἄλλους φυγάδας ἢ ἐγὼ λέγω μᾶλλον ἂν ἐνθάδε βούλεσθαι γίνεσθαι ἢ ἂ οὔτοι πράττουσιν; ἐγὼ μὲν γὰρ οἶμαι νῦν μὲν αὐτοὺς νομίζειν συμμαχῶν πάντα μεστὰ εἶναι· εἰ δὲ τὸ κράτιστον τῆς πόλεως προσφιλῶς ἡμῖν εἶχε, χαλεπὸν ἂν ἡγεῖσθαι εἶναι καὶ
- 45 τὸ ἐπιβαίνειν ποι τῆς χώρας. ἂ δ' αὖ εἶπεν ὡς ἐγὼ εἰμι οἶος αἰεὶ ποτε μεταβάλλεσθαι, κατανοήσατε καὶ ταῦτα. τὴν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν τετρακοσίων πολιτείαν καὶ αὐτὸς δήπου ὁ δῆμος ἐψηφίσατο, διδασκόμενος ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι πάση πολιτείᾳ μᾶλ-

41. πιέσαντας — Zu ἔξην ist trotz des Dativs αὐτοῖς wie häufig der Accus. cum Infin. gesetzt.

42. ἕως — ἐμέλλομεν — Der Indicativ Imperf. im Sinne des nicht wirklich eingetretenen, den auch im regierenden Satze ἔξόν = da es möglich gewesen wäre hat. — Ἄνυτον — Der bekannte nachmalige Ankläger des Sokrates, der gemeinschaftlich mit Thrasybulos die Vertreibung der Dreissig bewerkstelligte. Lysias geg. Agor. 78. — Ἀλκιβιάδην — Nach Plutarch Alkib. 38 war Kritias die Veranlassung zur Verfolgung des

Alkibiades gewesen, die dessen Tod herbeiführte. Vgl. Nepos Alcib. 10. Isokrat. περὶ τοῦ ζευγ. 46. — τὸ ἀντίπαλον — die Gegenpartei.

44. ἡγεῖσθαι — Das Subject ist noch αὐτοῦς. — ποι — Vgl. IV, 8, 7 ἄλλοσε ἀποβαίνων τῆς παραθαλαττίας.

45. ἂ δ' αὖ εἶπεν — was ferner das betrifft, dass er sagte, wie lat. quod vero dixit. Vgl. VI, 3, 12. — οἶος mit dem Infinitiv: der Art dass. Vgl. IV, 3, 13; VI, 3, 3; 5, 7. — ταῦτα — γὰρ — S. zu § 53. — τετρακοσίων — S. Einleitung S. 2.

λον ἂν ἢ δημοκρατία πιστεύσειαν. ἐπεὶ δέ γε ἐκεῖνοι μὲν οὐ— 46
δὲν ἀνέεσαν, οἱ δὲ ἀμφὶ Ἀριστοτέλην καὶ Μελέανθιον καὶ
Ἀρίσταρχον στρατηγούντες φανεροὶ ἐγένοντο ἐπὶ τῷ χρώματι
ἔρῳμα τειχίζοντες, εἰς ὃ ἐβούλοντο τοὺς πολεμίους δεξάμενοι
ὑφ' αὐτοῖς καὶ τοῖς ἐταίροις τὴν πόλιν ποιήσασθαι, εἰ ταῦτ'
αἰσθόμενος ἐγὼ διεκώλυσα, τοῦτ' ἐστὶ προδότην εἶναι τῶν
φίλων; ἀποκαλεῖ δὲ κόθορνόν με, ὡς ἀμφοτέροις πειρῶμενον 47
ἀρμόττειν. ὅστις δὲ μῆδετέροις ἀρέσκει, τοῦτον ᾧ πρὸς τῶν
θεῶν τί ποτε καὶ καλέσαι χρῆ; σὺ γὰρ δὴ ἐν μὲν τῇ δημοκρα-
τία πάντων μισοδημότητος ἐνομίζου, ἐν δὲ τῇ ἀριστοκρατία
πάντων μισοχρηστότητας γεγένησαι. ἐγὼ δ', ᾧ Κριτία, ἐκεῖ— 48
νοῖς μὲν ἀεὶ ποτε πολεμῶ τοῖς οὐ πρόσθεν οἰομένοις καλὴν
ἂν δημοκρατίαν εἶναι, πρὶν καὶ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ δι' ἀπορίαν
δραχμῆς ἂν ἀποδόμενοι τὴν πόλιν δραχμῆς μετέχοιεν, καὶ
τοῖσδέ γ' αὖ ἀεὶ ἐναντίος εἰμὶ οἷ οὐκ οἴονται καλὴν ἂν
ἐγγενέσθαι ὀλιγαρχίαν, πρὶν εἰς τὸ ὑπ' ὀλίγων τυραννεῖσθαι
τὴν πόλιν καταστήσειαν. τὸ μέντοι σὺν τοῖς δυναμένοις καὶ

46. ἐκεῖνοι — ἀνέεσαν — Die Lakedämonier liessen mit dem Kriege nicht nach. — ἐπὶ τῷ χρώματι — Als die Vierhundert von dem in Samos befindlichen athenischen Heere, welches die Demokratie aufrecht erhalten wollte, bedroht wurden, legten sie auf der den Hafen Peiraiens beherrschenden Landzunge Eetioneia ein Kastell an, um sich darin zu schützen und nöthigenfalls die Lakedämonier aufzunehmen. Dasselbe wurde durch einen Aufstand unter Leitung des Theramenes zerstört. Thuk. VIII, 90—92. — ὑφ' αὐτοῖς — ποιήσασθαι — sich unterwürfig machen; so regelmässig ὑπό mit dem Dativ, selten mit dem Accusativ, wie Platon Republ. I S. 348 d οἱ πόλεις καὶ ἔθνη δυνάμενοι ἀνθρώπων ὑφ' ἑαυτοῦς ποιέσθαι. Ebenso ὑπό τινι γίνεσθαι. IV, 8, 25; VII, 1, 6. — εἰ ταῦτ' — Fortsetzung des mit ἐπεὶ begonnenen Vordersatzes.

47. καὶ — zur Hervorhebung des Fragewortes, das hier überdies durch ποτέ verstärkt ist: wie nur in aller Welt soll man nennen?

III, 3, 11 ἤρουντο τί καὶ βουλόμενος ταῦτα πράττοι. III, 3, 6 πόσους φαίη καὶ τοὺς συνειδότης τὴν προᾶξιν εἶναι.

48. δραχμῆς μετέχοιεν — Theramenes deutet damit vielleicht auf den Sold der Rathsmitglieder, der täglich eine Drachme betrug; der Sinn wäre also: bis auch jene fähig geworden, im Rathe zu sitzen. Doch scheint der Ausdruck zu gekünstelt und dunkel; daher ist die Vermuthung ἀρχῆς oder ἀντῆς, nämlich πόλεως, ziemlich annehmbar. — τὸ μέντοι — Da Theramenes weder einer allgemeinen Demokratie, noch einer Oligarchie zustimmt, so muss der Sinn dieses Satzes offenbar der sein, dass er die Verfassung für die beste hält, bei welcher alle die Bürger an der Regierung Theil nehmen, welche Vermögen genug haben, um damit dem Staate, namentlich als Reiter und Hopliten, dienen zu können. Der Infin. ὀφελεῖν kann demnach nur von δυναμένοις abhängen und es fehlt dann ein Infin. zu dem Artikel τό; diesen hat L. Dindorf hergestellt, indem er statt

μεθ' ἵππων καὶ μετ' ἀσπίδων ὠφελεῖν διὰ τούτων τὴν πολι-
 49 τειαν πρόσθεν ἄριστον ἡγούμην εἶναι καὶ νῦν οὐ μεταβάλλο-
 μαί. εἰ δ' ἔχεις εἰπεῖν, ὦ Κριτία, ὅπου ἐγὼ σὺν τοῖς δημοτικοῖς
 ἢ τυραννικοῖς τοὺς καλοὺς τε ἀγαθοὺς ἀποστρεφῆναι πολιτείας
 ἐπεχειρήσα, λέγε· ἐάν γὰρ ἐλεγχθῶ ἢ νῦν ταῦτα πράττων ἢ
 πρότερον πάποτε πεποιηκῶς, ὁμολογῶ τὰ πάντων ἐσχάτατα
 παθῶν ἂν δικαίως ἀποθνήσκην.

50 Ὡς δ' εἰπὼν ταῦτα ἐπαύσατο καὶ ἡ βουλή δῆλη ἐγένετο
 εὐμενῶς ἐπιθορυβήσασα, γνούς ὁ Κριτίας ὅτι εἰ ἐπιτρέψει τῇ
 βουλῇ διαψηφίζεσθαι περὶ αὐτοῦ, ἀναφεύξοιτο, καὶ τοῦτο οὐ
 βιωτὸν ἡγήσάμενος, προσελθὼν καὶ διαλεχθεῖς τι τοῖς τριά-
 51 κοντα ἐξῆλθε, καὶ ἐπιστῆναι ἐκέλευσε τοὺς τὰ ἐγγχειρίδια ἔχον-
 τας φανερωῶς τῇ βουλῇ ἐπὶ τοῖς δρυφάκτοις. πάλιν δ' εἰσελθὼν
 εἶπεν· Ἐγὼ, ὦ βουλή, νομίζω προστάτου ἔργον εἶναι οἴου δεῖ,
 ὅς ἂν ὄρῶν τοὺς φίλους ἐξαπατωμένους μὴ ἐπιτρέπη. καὶ ἐγὼ
 οὖν τοῦτο ποιήσω. καὶ γὰρ οἶδε οἱ ἐφεστηκότερες οὐ φασιν ἡμῖν
 ἐπιτρέφειν, εἰ ἀνήσομεν ἄνδρα τὸν φανερωῶς τὴν ὀλιγαρχίαν
 λυμαινόμενον. ἔστι δὲ ἐν τοῖς καινοῖς νόμοις τῶν μὲν ἐν τοῖς
 τρισχιλίοις ὄντων μηδένα ἀποθνήσκην ἄνευ τῆς ὑμετέρας
 ψήφου, τῶν δ' ἔξω τοῦ καταλόγου κυρίους εἶναι τοὺς τριά-
 κοντα θανατοῦν. ἐγὼ οὖν, ἔφη, Θηραμένην τουτοῦ ἐξαλείφω
 52 ἐκ τοῦ καταλόγου, συνδοκοῦν ἅπασιν ἡμῖν. καὶ τοῦτον, ἔφη,
 ἡμεῖς θανατοῦμεν. ἀκούσας ταῦτα ὁ Θηραμένης, ἀνεπήδησεν

des überflüssigen διὰ τούτων,
 nach anderer Lesart διὰ τοῦτο, δια-
 τάττειν schrieb. — μεθ' ἵππων
 — S. zu 4, 24.

49. πάποτε — in hypothet.
 Sätzen auch Anab. V, 4, 6; Kyrop.
 VI, 4, 4. — ἐσχάτατα — sonst
 nicht gebräuchliche Form für
 ἔσχατα.

50. ἀναφεύξοιτο — seltenes
 Wort für ἀποφεύγειν, auch VI, 5,
 40. — τοῦτο οὐ βιωτὸν — un-
 ter diesen Umständen sei es
 nicht möglich zu leben, d. h.
 das sei unerträglich. Antiphanes
 bei Athen. VIII S. 342 f. οὐ βιω-
 τὸν ἔστιν οὐδ' ἀνασχετὸν τῆς μὲν
 θαλάττης ἀντιποιεσθαί τινος. Vgl.
 IV, 4, 6 ἐνόμισαν οὕτω μὲν ἀβίω-
 τον εἶναι. — τοὺς — ἔχοντας —
 S. § 23. — δρυφάκτοις — Die

Schranken, welche die Rathsmit-
 glieder vom Zuhörerraum trennten.

51. ὅς — ἐπιτρέπη — statt μὴ
 ἐπιτρέπειν, ἐάν τοὺς φίλους ἐξα-
 πατωμένους ὄρῃ. Die Construction
 ist gebildet, als ginge voraus τοῦ-
 τον προστάτην νομίζω εἶναι. Anab.
 II, 5, 21 παντάπασι δὲ ἀπόρῳν ἔστί
 — οἵτινες ἐθέλουσι δι' ἐπιτοκίας
 πρὸς θεοῦς πράττειν τι. II, 6, 6
 ταῦτα οὖν φιλοπολέμου μοι δοκεῖ
 ἀνδρὸς ἔργα εἶναι, ὅστις — αἰρεῖ-
 ται πολεμεῖν. Thuk. IV, 18 σωφρό-
 νων δὲ ἀνδρῶν, οἵτινες τάγαθὰ ἐς
 ἀμφίβολον ἀσφαλῶς ἔθεντο. Viele
 andre Beispiele s. bei Stallbaum
 zu Platon Phaedon S. 68 b. — τῶν
 — θανατοῦν — Das zu θανατοῦν
 gehörige Object ist aus dem von
 κύριος abhängigen αὐτῶν zu neh-
 men. — συνδοκοῦν — S. zu § 19.

ἐπὶ τὴν Ἑστίαν καὶ εἶπεν, Ἐγὼ δ', ἔφη, ὦ ἄνδρες, λικτεῦσθε τὰ πάντων ἐννομάτατα, μὴ ἐπὶ Κριτία εἶναι ἐξαιλεῖσθαι μήτε ἐμὲ μήτε ὑμῶν ὃν ἂν βούληται, ἀλλ' ὄνπερ νόμον οὗτοι ἔγραψαν περὶ τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ, κατὰ τοῦτον καὶ ὑμῖν καὶ ἐμοὶ τὴν κρίσιν εἶναι. καὶ τοῦτο μὲν, ἔφη, μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ ἄγνοῶ, ὅτι οὐδὲν μοι ἀρκέσει ὅδε ὁ βωμός, ἀλλὰ βούλομαι καὶ τοῦτο ἐπιδειξάμην, ὅτι οὗτοι οὐ μόνον εἰσὶ περὶ ἀνθρώπους ἀδικώτατοι, ἀλλὰ καὶ περὶ θεοὺς ἀσεβέστατοι. ὑμῶν μέντοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες καλοὶ κἀγαθοί, θαυμάζω, εἰ μὴ βοηθήσετε ὑμῖν αὐτοῖς, καὶ ταῦτα γινώσκοντες ὅτι οὐδὲν τὸ ἐμὸν ὄνομα εὐξαιλιπτότερον ἢ τὸ ὑμῶν ἐκάστων. ἐκ δὲ τούτου ἐκέλευσε μὲν 54 ὁ τῶν τριάκοντα κῆρυξ τοὺς ἔνδεκα ἐπὶ τὸν Θηραμένην· ἐκεῖνοι δὲ εἰσελθόντες σὺν τοῖς ὑπηρέταις, ἡγουμένου αὐτῶν Σατύρου τοῦ θρασυτάτου τε καὶ ἀναιδεστάτου, εἶπε μὲν ὁ Κριτίας· Παραδίδομεν ὑμῖν, ἔφη, Θηραμένην τουτονὶ κατακρημμένον κατὰ τὸν νόμον· ὑμεῖς δὲ λαβόντες καὶ ἀπαγαγόντες οἱ ἔνδεκα οὐ δεῖ τὰ ἐκ τούτων πράττετε. ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, 55 εἶλκε μὲν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ὁ Σάτυρος, εἶλκον δὲ οἱ ὑπηρέται. ὁ δὲ Θηραμένης ὥσπερ εἰκὸς καὶ θεοὺς ἐπεκαλεῖτο καὶ ἀνθρώ-

52. Ἑστίαν — der im Lokale des Rathes befindliche Altar der hausbeschützenden Göttin. — ἐπὶ Κριτία εἶναι = *penes Critiam esse*.

53. τοῦτο — Dieses Pronomen wird zuweilen angewendet, um den Inhalt des folgenden Satzes anzudeuten, wenn dieser entweder wie hier mit ὅτι eingeführt ist, oder wie VI, 5, 24 in einer mit ὡς eingeleiteten Participialconstruction besteht, oder wie VII, 2, 16 als selbständiger Satz mit γὰρ erscheint. Vgl. § 56 τοῦτο οὐκ ἄγνοῶ, ὅτι. Kyrop. V, 4, 24 u. VI, 1, 25, an welchen beiden Stellen das handschriftliche ταῦτα jedoch zweifelhaft ist. Anders ist es § 56 λέγεται δ' ἐν ὄῃα καὶ τοῦτο u. V, 4, 24. — ἔφη — eine gleiche Wiederholung Oecon. 8, 15 ὁ δὲ εἶπεν· Ἐπισκοπῶ, ἔφη, ὦ ἔξενε, εἴ τι συμβαίνει γίγνεσθαι, πῶς κείται, ἔφη, τὰ ἐν τῇ νηί. Ebend. 4, 20 ὁ Κύρος λέγεται Ἀνσάνδρῳ ἄλλα τε φιλοφρονεῖσθαι, ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ Ἀνσάνδρος — καὶ τὸν ἐν Σάρδεσι παραδείσιον ἐπιδεικνύναι αὐτὸν ἔφη. Platon Phaedon S. 78 a

Πόθεν οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τῶν τοιούτων ἀγαθὸν ἐπαθὸν ληψομεθα, ἐπειδὴ σύ, ἔφη, ἡμᾶς ἀπολείπεις. S. Kyrop. I, 3, 6 u. 8 u. 11; II, 2, 15 u. 18; 4, 14. — ὑμῶν — θαυμάζω — θαυμάζειν mit dem Genetiv, sich über jemand wundern, mit dem Nebenbegriff des Tadels. Anab. VI, 2, 4 θαυμάζω μὲν τῶν στρατηγῶν ὅτι οὐ πειρῶνται ἡμῖν ἐμπορίζειν σιτηρέσιον. Vgl. zu III, 2, 8. Dagegen mit dem Accusativ in der Bedeutung des Ehrens; s. zu I, 6, 11.

54. ἐκέλευσε — S. zu § 20. — τοὺς ἔνδεκα — S. zu 4, 38. — ἐκείνοι εἰσελθόντες — Nomin. absol. S. zu 2, 3. — Σατύρου — Nach Lysias geg. Nikom. 12 gehörte Satyros zu den Dreissig, er fehlt jedoch in dem oben § 2 gegebenen Verzeichniss. — τὰ ἐκ τούτων — das was hieraus folgt, vollzieht die Hinrichtung. Aehnlich Plutarch Poplic. 6 πρὸς τοὺς ὑπηρέτας ἀποστρέψας τὸ πρόσωπον ὑμέτερον ἦδη, εἶπε, τὸ λοιπὸν ἔργον.

55. ὡσπερ εἰκὸς — nämlich

πους καθορᾶν τὰ γινόμενα. ἡ δὲ βουλή ἡσυχίαν εἶχεν, ὁρῶσα
καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς δρυφάντοις ὁμοίους Σατύρω καὶ τὸ ἔμπρο-
σθεν τοῦ βουλευτηρίου πλήρες τῶν φρουρῶν καὶ οὐκ ἀγνοοῦν-
56 τες ὅτι ἐγγχειρίδια ἔχοντες παρήσαν. οἱ δ' ἀπήγαγον τὸν ἄνδρα
διὰ τῆς ἀγορᾶς μάλα μεγάλη τῇ φωνῇ δηλοῦντα οἶα ἔπασχε.
λέγεται δ' ἐν ῥῆμα καὶ τοῦτο αὐτοῦ. ὡς εἶπεν ὁ Σάτυρος ὅτι
οἰμῶξοιτο, εἰ μὴ σιωπήσειεν, ἐπήρετο. "Ἄν δὲ σιωπῶ, οὐκ ἄρ',
ἔφη, οἰμῶξομαι; καὶ ἐπεὶ γε ἀποθνήσκειν ἀναγκαζόμενος τὸ
κώνειον ἔπιε, τὸ λειπόμενον ἔφασαν ἀποκοιταβίσαντα εἰπεῖν
αὐτόν. Κριτία τοῦτ' ἔστω τῶ καλῶ. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἀγνοῶ,
ὅτι ταῦτα ἀποφθέγματα οὐκ ἀξιόλογα, ἐκεῖνο δὲ κρινῶ τοῦ
ἄνδρος ἀγαστόν, τὸ τοῦ θανάτου παρεστηκότος μήτε τὸ φροῦ-
μον μήτε τὸ παιρνωῶδες ἀπολιπεῖν ἐκ τῆς ψυχῆς.

IV. Θηραμένης μὲν δὴ οὕτως ἀπέθανεν· οἱ δὲ τριάκοντα, ὡς
ἔξον ἤδη αὐτοῖς τυραννεῖν ἀδεῶς, προεῖπον μὲν τοῖς ἔξω τοῦ
καταλόγου μὴ εἰσιέναι εἰς τὸ ἄστυ, ἦγον δὲ ἐκ τῶν χωρίων,
ἴν' αὐτοὶ καὶ οἱ φίλοι τοὺς τούτων ἀγροὺς ἔχοιεν, φεργόντων
δὲ εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐντεῦθεν πολλοὺς ἄγοντες ἐνέπλησαν
καὶ τὰ Μέγαρα καὶ τὰς Θήβας τῶν ὑποχωρούντων.

2 Ἐκ δὲ τούτου Θρασύβουλος ὀρηθεὶς ἐκ Θηβῶν ὡς σὺν
ἑβδομήκοντα Φυλῆν χωρίον καταλαμβάνει ἰσχυρόν. οἱ δὲ τριά-
κοντα ἐβοήθουν ἐκ τοῦ ἄστεως σὺν τε τοῖς τρισχιλίοις καὶ σὺν
τοῖς ἱππεῦσι καὶ μάλ' εὐημερίας οὔσης. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο, εὐ-

τοιούτου ποιεῖν. — τὸ ἔμπροσθεν
— die Strasse vor dem Rathhause.
— ἀγνοοῦντες — zu βουλή dem
Sinne nach construiert; vorher da-
gegen ὁρῶσα.

56. τοῦτο — folgendes; zu
§ 53. Aehnlich wie hier auch 4, 27.
— οἰμῶξοιτο — Dies Verbum,
namentlich im Futurum, dient als
allgemeine Drohungs- und Ver-
wünschungsformel: οἰμῶξει es soll
dir schlecht gehen. Ebenso
κλάειν Herod. IV, 127 ἀπὲ δὲ τοῦ
ὅτι δεσπότης ἔφησας εἶναι ἐμός,
κλάειν λέγω. — ἀποκοιταβί-
σαντα — Das in mehrfacher Weise
ausgeführte Spiel des κότταβος be-
stand darin, dass man einige Tropfen
Wein nach einer Schale schleuderte,
wobei wohl der Name des Geliebten
genannt und das Gelingen des
Wurfes als Zeichen der Gunst des-

selben angesehen wurde. S. darüber
Becker Charikles I S. 172 u. II
S. 295. Cicero Tuscul. I, 40 § 96
*Quam venenum ut sitiens obduxisset,
reliquum sic e poculo eiecit, ut id re-
sonaret, quo sonitu reddito, arridens:
Propino, inquit, hoc pulcro Critiae.*
— τῶ καλῶ — so pflegte man
den Geliebten zu bezeichnen. —
ταῦτα — ist Subject, ἀποφθέγ-
ματα Prädicat. Vgl. zu V, 2, 17.

IV. 1. ἦγον — zur Hinrichtung.
— φεργόντων — Das Subject ist
aus dem vorhergehenden τοῖς ἔξω
τοῦ καταλόγου zu nehmen.

2. Thrasybulos war, wie aus 3, 42
hervorgeht, auch vor den Dreissig
geflüchtet. — Φυλή — ein Kastell
auf der Strasse von Athen nach
Theben, etwa 100 Stadien von
ersterem entfernt. — καὶ — οὔσης
— und zwar. So in Verbindung

θὺς μὲν θρασυνώμενοι τινες τῶν νέων προσέβαλον πρὸς τὸ
χωρίον, καὶ ἐποίησαν μὲν οὐδέν, τραύματα δὲ λαβόντες ἀπῆλ-
θον. βουλομένων δὲ τῶν τριάκοντα ἀποτειχίζειν, ὅπως ἐκπο- 3
λιορκήσειαν αὐτοὺς ἀποκλείσαντες τὰς ἐφόδους τῶν ἐπιτηδείων,
ἐπιγίγνεται τῆς νυκτὸς χιῶν παμπληθῆς καὶ τῇ ὕστεραία. οἱ
δὲ υφόμενοι ἀπῆλθον εἰς τὸ ἄστυ, μάλα συγχρῶν τῶν σκευο-
φόρων ὑπὸ τῶν ἐκ Φυλῆς ἀποβαλόντες. γιγνώσκοντες δὲ ὅτι 4
καὶ ἐκ τῶν ἀργῶν λεηλατήσοιεν, εἰ μὴ τις φυλακὴ ἔσοιτο, δια-
πέμπουσιν εἰς τὰς ἐσχάτιας ὅσον πεντεκαίδεκα στάδια ἀπὸ
Φυλῆς τοὺς τε Λακωνικοὺς πλὴν ὀλίγων φρουρῶν καὶ τῶν
ἱππέων δύο φυλάς. οὗτοι δὲ στρατοπεδευσάμενοι ἐν χωρίῳ
λασίῳ ἐφύλαττον. ὁ δὲ Θρασύβουλος, ἥδη συνειλεγμένων εἰς 5
τὴν Φυλὴν περὶ ἑπτακοσίους, λαβὼν αὐτοὺς καταβαίνει τῆς
νυκτὸς· θέμενος δὲ τὰ ὄπλα ὅσον τρία ἢ τέτταρα στάδια ἀπὸ
τῶν φρουρῶν ἡσυχίαν εἶχεν. ἐπεὶ δὲ πρὸς ἡμέραν ἐγίγνετο, 6
καὶ ἦδη ἀνίσταντο ὅποι ἐδεῖτο ἕκαστος ἀπὸ τῶν ὀπλων, καὶ οἱ
ἱπποκόμοι ψήχοντες τοὺς ἵππους ψόφον ἐποιοῦν, ἐν τούτῳ
ἀναλαβόντες οἱ περὶ Θρασύβουλον τὰ ὄπλα δρόμῳ προσέπι-
πτον· καὶ ἔστι μὲν οὖς αὐτῶν κατέβαλον, πάντας δὲ τρεψάμε-
νοι ἐδίωξαν ἕξ ἢ ἑπτὰ στάδια, καὶ ἀπέκτειναν τῶν μὲν ὀπλιτῶν
πλέον ἢ εἴκοσι καὶ ἑκατόν, τῶν δὲ ἱππέων Νικόστρατόν τε τὸν
καλὸν ἐπικαλούμενον, καὶ ἄλλους δὲ δύο, ἔτι καταλαβόντες ἐν
ταῖς εὐναῖς. ἐπαναχωρήσαντες δὲ καὶ τροπαιοὶ στησάμενοι 7
καὶ συσκευασάμενοι ὄπλα τε ὅσα ἔλαβον καὶ σκεύη ἀπῆλθον
ἐπὶ Φυλῆς. οἱ δὲ ἕξ ἄστεως ἱππεῖς βοηθήσαντες τῶν μὲν πολε-
μίων οὐδένα ἔτι εἶδον, προσμείναντες δὲ ἕως τοὺς νεκροὺς

mit μάλα auch III, 1, 22; IV, 1, 25; 5, 7; 7, 2; V, 4, 16; VII, 1, 19. μάλα häufig bei Substantiven, die einen adjectivischen Begriff in sich schliessen: V, 4, 14 μάλα χειμῶνος ὄντος; VI, 2, 39 μάλα στρατηγός. Kyrop. IV, 2, 5 μάλα συμφορῶν τοῦτο ἡγούμεθα.

3. ἐκπολιορκήσειαν — Dasselbe Verbum mit einem persönlichen Objecte auch 4, 28; Comment. I, 6, 9; Thukyd. I, 131.

4. φυλάς — Das athenische Heer war nach den zehn Stämmen eingetheilt. S. zu IV, 2, 19.

5. συνειλεγμένων — Für das

Subject steht περὶ ἑπτακοσίους. — καταβαίνει — Phyle lag auf einer Anhöhe.

6. πρὸς ἡμέραν — gegen Tagesanbruch, wie ἅμα ἡμέρᾳ mit Tagesanbruch. — ὅποι — wegen des in ἀνίσταντο liegenden Begriffs des Gehens. Ebenso VII, 1, 16. Zur Sache vgl. Kyrop. I, 6, 36; Resp. Laced. 12, 4. — ἀπὸ τῶν ὀπλων — vom Lager fort; eigentlich bedeutet es den Ort, wo die Waffen standen. So IV, 5, 6; VI, 5, 17; Anab. II, 2, 20 und öfter. — πλέον — S. zu IV, 5, 4. — καὶ — δέ — aber auch, dagegen δὲ — καὶ und auch.

- 8 ἀνείλοντο οἱ προσήκοντες ἀνεχώρησαν εἰς ἄστν. ἐκ δὲ τούτου οἱ τριάκοντα, οὐκέτι νομίζοντες ἀσφαλῆ σφίσι τὰ πράγματα, ἐβουλήθησαν Ἐλευσίνα ἐξειδιώσασθαι, ὥστε εἶναι σφίσι καταφυγὴν, εἰ δεήσειε. καὶ παραγγείλαντες τοῖς ἱππεῦσιν ἦλθον εἰς Ἐλευσίνα Κριτίας τε καὶ οἱ ἄλλοι τῶν τριάκοντα· ἐξέτασιν τε ποιήσαντες ἐν τοῖς ἱππεῦσι, φάσκοντες εἰδέναι βούλεσθαι πόσοι εἶεν καὶ πόσης φυλακῆς προσδεήσονται, ἐκέλευον ἀπογράφεσθαι πάντας· τὸν δ' ἀπογραφάμενον αἰεὶ διὰ τῆς πυλίδος ἐπὶ τὴν θάλατταν ἐξίεναι. ἐπὶ δὲ τῷ αἰγιαλῷ τοὺς μὲν ἱππέας ἔνθεν καὶ ἔνθεν κατέστησαν, τὸν δ' ἐξίοντα αἰεὶ οἱ ὑπηρεταὶ συνέδουν. ἐπεὶ δὲ πάντας συνειλημμένοι ἦσαν, Λυσίμαχον τὸν ἱππαρχον ἐκέλευον ἀναγαρόντα παραδοῦναι αὐτοὺς
- 9 τοῖς ἔνδεκα. τῇ δ' ὑστέραια εἰς τὸ Ῥιδεῖον παρεκάλεσαν τοὺς ἐν τῷ καταλόγῳ ὀπλίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἱππέας. ἀναστὰς δὲ Κριτίας ἔλεξεν, Ἥμεῖς, ἔφη, ὧ ἄνδρες, οὐδὲν ἦτρον ὑμῖν κατασκευάζομεν τὴν πολιτείαν ἢ ἡμῖν αὐτοῖς. δεῖ οὖν ὑμᾶς, ὥσπερ καὶ τιμῶν μεθέξετε, οὕτω καὶ τῶν κινδύνων μετέχειν. τῶν οὖν συνειλημμένων Ἐλευσινίων καταψηφιστέον ἐστίν, ἵνα ταῦτά ἡμῖν καὶ θαρρῶτε καὶ φοβῆσθε. δείξας δέ τι χωρίον, εἰς τοῦτο ἐκέλευε φανερὰν φέρειν τὴν ψῆφον. οἱ δὲ Λα-

8. ὥστε — εἶναι — S. zu III, 1, 10. — ἐν τοῖς ἱππεῦσι — Vielleicht unter Bedeckung der Reiterei. Die Musterung gilt aber den Eleusiniern, angeblich um zu erfahren, wie stark sie wären und wie viel Mannschaft zu einer etwaigen Vertheidigung des Platzes man noch schicken müsste. Jeder, der aufgeschrieben war, wurde durch eine Pforte, die nach der Meeresküste hinführte, geschickt und von den dort aufgestellten Knechten gefesselt. Zur Sicherheit waren dort auch die Reiter aufgestellt. Ein ähnliches Verfahren fand auch gegen die Salaminier statt, nach Diodor XIV, 32 und Lysias geg. Eratosth. 52, der die Zahl der Verhafteten und dann Verurtheilten auf 300 angiebt. — ἀπογραφάμενον αἰεὶ — S. zu I, 4. — ἀναγαρόντα — nach der Stadt.

9. τὸ Ῥιδεῖον — von Perikles am südöstlichen Fusse des Burgfelsens von Athen in Form eines persischen Zeltes erbaut, diente

für gewöhnlich zu musikalischen Aufführungen. — τοὺς ἄλλους ἱππέας — die anderen, die nicht Hoplitens, sondern Reiter waren. Zu diesem Gebrauch von ἄλλος vgl. zu I, 1, 6 und III, 4, 8 u. 11; IV, 1, 21; Anab. I, 5, 5 οὐ γὰρ ἦν χόρος οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν δένδρον. V, 2, 31; Kyrop. III, 2, 18; 3, 34; VII, 3, 7. Agesil. 1, 13. — φανερὰν — ψῆφον — Das damalige Verfahren des Rathes und der Dreissig bei solchen Abstimmungen beschreibt Lysias geg. Agorat. 37 οἱ μὲν γὰρ τριάκοντα ἐκάθηντο ἐπὶ τῶν βάθρων, οὗ νῦν οἱ προτάσεις καθίστανται· δύο δὲ τροπέαι ἐν τῷ πρόσθεν τῶν τριάκοντα ἐκείσθην· τὴν δὲ ψῆφον οὐκ εἰς καθίσκους ἀλλὰ φανερὰν ἐπὶ τὰς τροπέας ταύτας ἔδει τίθεσθαι, τὴν μὲν ἐπὶ τὴν πρώτην, τὴν δὲ καθαιρούσαν ἐπὶ τὴν ὑστέραν. Diese Art der Abstimmung liess man eintreten, um die Stimmenden durch Einschüchterung, weil man sah, wie jeder stimmte, abzuhalten, gegen

κωνικοί φρουροὶ ἐν τῷ ἡμίσει τοῦ Ῥαϊδείου ἐξωπλισμένοι ἦσαν· ἦν δὲ ταῦτα ἀρεστὰ καὶ τῶν πολιτῶν ὅσοις τὸ πλεονεκτεῖν μόνον ἔμελεν.

Ἐκ δὲ τούτου λαβὼν ὁ Θρασύβουλος τοὺς ἀπὸ Φυλῆς περὶ χιλίους ἤδη συνειλεγμένους, ἀφικνεῖται τῆς νυκτὸς εἰς τὸν Πειραιᾶ. οἱ δὲ τριάκοντα ἐπεὶ ἤσθοντο ταῦτα, εὐθύς ἐβόηθον σὺν τε τοῖς Λακωνικοῖς καὶ σὺν τοῖς ἱππεύσει καὶ τοῖς ὀπλίταις· ἔπειτα ἐχώρουν κατὰ τὴν εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀμαξιτὸν ἀναφέρουσαν. οἱ δὲ ἀπὸ Φυλῆς ἔτι μὲν ἐπεχείρησαν μὴ ἀνιέναι αὐτούς, ἐπεὶ δὲ μέγας ὁ κύκλος ὦν πολλῆς φυλακῆς ἐδόκει δεῖσθαι οὐπω πολλοῖς οὔσι, συνεσπειράθησαν ἐπὶ τὴν Μουνυχίαν. οἱ δ' ἐκ τοῦ ἄστεως εἰς τὴν Ἴπποδάμειον ἀγορὰν ἐλθόντες πρῶτον μὲν συνετάξαντο, ὥστε ἐμπλήσαι τὴν ὁδὸν ἢ φέροι πρὸς τε τὸ ἱερὸν τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος καὶ τὸ Βενδίδειον· καὶ ἐγένοντο βάθος οὐκ ἔλαττον ἢ ἐπὶ πεντήκοντα ἀσπίδων. οὕτω δὲ συντεταγμένοι ἐχώρουν ἄνω. οἱ δὲ ἀπὸ 12 Φυλῆς ἀντενέπλησαν μὲν τὴν ὁδόν, βάθος δὲ οὐ πλέον ἢ εἰς δεκά ὀπλίτας ἐγένοντο. ἐτάχθησαν μέντοι ἐπ' αὐτοῖς πελοφῶροι τε καὶ ψιλοὶ ἀκοντισταί, ἐπὶ δὲ τούτοις οἱ πετροβόλοι. οὗτοι μέντοι συχνοὶ ἦσαν· καὶ γὰρ αὐτόθεν προσεγένοντο. ἐν τῷ δὲ προσήεσαν οἱ ἐναντίοι, Θρασύβουλος τοὺς μετ' αὐτοῦ θέσθαι κελεύσας τὰς ἀσπίδας καὶ αὐτὸς θέμενος, τὰ δ' ἄλλα ὄπλα ἔχων, κατὰ μέσον στάς ἔλεξεν· Ἄνδρες πολῖται, τοὺς 13 μὲν διδάξα, τοὺς δὲ ἀναμνήσαι ὑμῶν βούλομαι ὅτι εἰσὶ τῶν

den Willen der Machthaber sich zu erklären. So auch Thukyd. IV, 74, 4. Vgl. Conviv. 5, 8.

10. ἀναφέρουσαν — Die Landung des Peiraiens ist hügelig und aufsteigend. Die Wortstellung wie II, 1, 1. Anab. V, 3, 4 τὸ ἀπὸ τῶν αἰχμαλώτων ἀργυρίον γενόμενον. VII, 7, 32 οἱ νῦν ὑπὸ σοι Θράκες γενόμενοι. Kyrop. VI, 1, 18 τῶν ἐγγύς ἑαυτῶν κακῶν ὄντων. VIII, 1, 38 τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τρεφόμενα. Thuk. IV, 109 τῶν καὶ Λημόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηνῶν οἰκησάντων. Aehnlich auch I, 1, 23.

11. ἔτι μὲν — eine Zeitlang, eigentlich bis zu dem im nächsten Satze bezeichneten Augenblicke. Anab. VI, 2, 15 Ξενοφῶν ἔτι μὲν ἐπεχείρησεν ἐκπλεῦσαι· θνητόμενον

δὲ αὐτῶ — ἐσήμηνεν ὁ θεὸς κτέ. — ἀνιέναι — sonst hinaufschicken, hier herauflassen wie VII, 2, 12. Vgl. 2, 20. — Μουνυχία — ein Hügel auf der Ostseite der eben erwähnten Landzunge. S. zu § 15. — Ἴπποδάμειον — Hippodamos aus Milet, Architekt zur Zeit des Perikles, hatte die Erbauung der Hafenstadt geleitet und für die Ausschmückung des Marktes Sorge getragen, der deshalb nach ihm benannt wurde. — Βενδίδειον — Tempel der Artemis Bendis, einer thrakischen Gottheit.

12. ἐπ' αὐτοῖς — hinter ihnen. Vgl. I, 1, 34 ἐπὶ πᾶσιν. — προσεγένοντο — das Subject ist allgemein aus οὗτοι zu nehmen: solche.

προσιόντων οἱ μὲν τὸ δεξιὸν ἔχοντες οὓς ὑμεῖς ἡμέραν πέμπτην τρεψάμενοι ἐδιώξατε, οἱ δ' ἐπὶ τοῦ εὐωνύμου ἔσχατοι, οὗτοι δὴ οἱ τριάκοντα, οἱ ἡμᾶς καὶ πόλεως ἀπεστέρουον οὐδὲν ἀδικοῦντας καὶ οἰκῶν ἐξήλαννον καὶ τοὺς φιλτάτους τῶν ἡμετέρων ἀπεσημαίνοντο. ἀλλὰ νῦν τοι παραγεγένηται οὗ οὗτοι
 14 μὲν οὐποτε ᾤοντο, ἡμεῖς δὲ αἰεὶ εὐχόμεθα. ἔχοντες γὰρ ὅπλα μὲν ἐναντίοι αὐτοῖς καθέσταμεν· οἱ δὲ θεοί, ὅτι ποτὲ καὶ δειπνοῦντες συνελαμβανόμεθα καὶ καθεδύοντες καὶ ἀγοράζοντες, οἱ δὲ καὶ οὐχ ὅπως ἀδικοῦντες, ἀλλ' οὐδ' ἐπιδημοῦντες ἐφυγαδευόμεθα, νῦν φανερωῶς ἡμῖν συμμαχοῦσι. καὶ γὰρ ἐν εὐδίᾳ χεიმῶνα ποιοῦσιν, ὅταν ἡμῖν συμφέρῃ, καὶ ὅταν ἐγγειῶμεν, πολλῶν ὄντων ἐναντίαν ὀλίγοις οὖσι τρόπαια
 15 ἴστασθαι διδῶσι· καὶ νῦν δὲ κεκομίκασι ἡμᾶς εἰς χωρίον ἐν ᾧ οὗτοι μὲν οὔτε βάλλειν οὔτε ἀκοντίζειν ὑπὲρ τῶν προταγμένων διὰ τὸ πρὸς ὄρθιον ἰέναι δύνανται ἂν, ἡμεῖς δὲ εἰς τὸ κάταντες καὶ δόρατα ἀφιέντες καὶ ἀκόντια καὶ πέτρους ἐξί-
 16 ξόμεθά τε αὐτῶν καὶ πολλοὺς κατατρώσομεν. καὶ ᾤετο μὲν ἂν τις δεήσειν τοῖς γε πρωτοστάταις ἐκ τοῦ ἴσου μάχεσθαι· νῦν δέ, ἂν ὑμεῖς, ὥσπερ προσήκει, προθύμως ἀφῆτε τὰ βέλη, ἀμαρτήσεται μὲν οὐδεὶς ὧν γε μεστή ἡ ὁδός, φυλαττόμενοι δὲ δραπετεύσουσιν αἰεὶ ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν· ὥστε ἐξέσται ὥσπερ τυφλοὺς καὶ τύπτειν ὅπου ἂν βουλόμεθα καὶ ἐναλλομένους
 17 ἀνατρέπειν. ἀλλ', ὦ ἄνδρες, οὕτω χορὴ ποιεῖν ὅπως ἕκαστός τις

13. ἡμέραν πέμπτην — vor vier Tagen. Anab. IV, 5, 24 τὴν θυγατέρα ἐνάτην ἡμέραν γεγαμημένην. Kyrop. VI, 3, 11 καὶ χθρὲς δὲ καὶ τρίτην ἡμέραν τὸ αὐτὸ ἔπραττον. — ἀπεσημαίνοντο — ist 3, 21 in der Bedeutung einziehen von Sachen gebraucht; hier auf Personen bezogen müsste es bedeuten: ächten oder zum Tode bestimmen. — οὐ — ᾤοντο — nämlich παραγενέσθαι ἂν. Vgl. Kyrop. I, 4, 18 πρῶτων τότε ὅπλα ἐνόησ, οὐποτε οἴομενος. III, 3, 32 δεῖ ἰέναι εὐθὺς ὁμοσε εἰληφότηας αὐτοὺς ἐνθα πάλαι ἐβουλόμεθα.

14. οἱ δὲ καὶ — manche auch; es ist fortgefahren, als ginge vorher: οἱ μὲν συνελαμβανόμεθα. — οὐχ ὅπως — nicht nur nicht. S. V, 4, 34; VI, 4, 3. — ἐν εὐδίᾳ — mit Bezug auf § 3 u. 6.

15. ὑπὲρ — über — hinweg. Kyrop. VI, 3, 24 τοξεύοντες ὑπὲρ τῶν πρόσθεν πάντων. VIII, 5, 12 τοξεύοιεν ὑπὲρ τῶν ὀπλιτῶν. — ὄρθιον — Strabo IX S. 395 λόφος δ' ἐστὶν ἡ Μουνυχία χερρονησιᾶζον — στομίᾳ δὲ μικρῶ τὴν εἰσοδὸν ἔχων.

16. τοῖς πρωτοστάταις — die im ersten Gliede der Feinde stehen. Der Sinn ist: es könnte jemand glauben, dass man wenigstens gegen die ersten Glieder der Feinde nicht den Vortheil der Oertlichkeit habe. — ὧν = αὐτῶν ὧν. — ἐναλλομένους — Subject.

17. ποιεῖν — gleich den Verben sorgen, streben mit ὅπως und dem Futur verbunden. — ἕκαστός τις — jeder einzelne; so auch πᾶς

ἐαυτῷ συνείσεται τῆς νίκης αἰτιώτατος ὢν. αὕτη γὰρ ἡμῖν, ἂν θεὸς θέλῃ, νῦν ἀποδώσει καὶ πατρίδα καὶ οἴκους καὶ ἐλευθερίαν καὶ τιμὰς καὶ παῖδας, οἷς εἰσὶ, καὶ γυναῖκας. ὦ μακάριοι δῆτα, οἳ ἂν ἡμῶν νικήσαντες ἐπίδωσι τὴν πασῶν ἡδίστην ἡμέραν. εὐδαίμων δὲ καὶ ἂν τις ἀποθάνῃ· μνημείου γὰρ οὐδεὶς οὕτω πλούσιος ὢν καλοῦ τεύξεται. ἐξάρξω μὲν οὖν ἐργάην ἂν καιρὸς ἢ παιᾶνα· ὅταν δὲ τὸν Ἐννάλιον παρακαλέσωμεν, τότε πάντες ὁμοθυμαδὸν ἀνθ' ὧν ὑβρίσθημεν τιμωρώμεθα τοὺς ἄνδρας.

Ταῦτα δ' εἰπὼν καὶ μεταστραφεὶς πρὸς τοὺς ἐναντίους 18 ἡσυχίαν εἶχε· καὶ γὰρ ὁ μάντις παρήγγελλεν αὐτοῖς μὴ πρότερον ἐπιτίθεσθαι, πρὶν τῶν σφετέρων ἢ πέσοι τις ἢ τραπήῃ· ἐπειδὴν μέντοι τοῦτο γένηται, ἡγήσόμεθα μὲν, ἔφη, ἡμεῖς, νίκη δ' ὑμῖν ἔσται ἐπομένους, ἐμοὶ μέντοι θάνατος, ὡς γέ μοι δοκεῖ. καὶ οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλ' ἐπεὶ ἀνέλαβον τὰ ὄπλη, αὐτὸς 19 μὲν ὥσπερ ὑπὸ μοίρας τινὸς ἀγόμενος ἐκπηδήσας πρῶτος ἐμπροσθὸν τοῖς πολεμίοις ἀποθνήσκει, καὶ τέθραπται ἐν τῇ διαβάσει τοῦ Κηφισοῦ· οἱ δ' ἄλλοι ἐνίκων καὶ κατεδίωξαν μέχρι τοῦ ὀμαλοῦ. ἀπέθανον δ' ἐνταῦθα τῶν μὲν τριάκοντα Κριτίας τε καὶ Ἰππόμαχος, τῶν δ' ἐν Πειραιεὶ δέκα ἀρχόντων Χαρομίδης ὁ Γλαύκωνος, τῶν δ' ἄλλων περὶ ἑβδομήκοντα. καὶ τὰ

τις. — οὕτω zu καλοῦ zu beziehen. οὕτως wird nicht allein des Nachdrucks halber dem Worte, zu dem es gehört, nachgesetzt, wie I, 7, 26; Anab. IV, 8, 26; V, 8, 17; sondern auch von demselben durch zwischen-gestellte Wörter getrennt. Vgl. III, 5, 24; IV, 4, 12. Comment. IV, 7, 2; 8, 1. Auch die trennenden Worte πλούσιος ὢν selbst wenn er reich ist, bekommen hier einen gewissen Nachdruck, wie Herod. VII, 46 ἐν γὰρ οὕτω βραχὲν βίω οὐδεὶς οὕτω ἀνθρώπος ἔων εὐδαίμων πέφικε. — ἐξάρξω — παρακαλέσωμεν — Der Paean, ein Anruf oder Lied ursprünglich an die helfende Gottheit, also zunächst an Apollon, dann auch an andere Götter (vgl. IV, 7, 4), wurde vor dem Beginn des Kampfes gesungen und dann der Kriegsgott Ἐννάλιος mit lautem Geschrei (ἀλαλάζειν) angerufen. S. Anab. I, 8, 18; IV, 3, 19; V, 2, 14; VI, 5, 27. Kyrop.

VII, 1, 26. Auch als Sieges- und Friedenslied wird ein Paean gesungen.

18. ὁ μάντις — der Artikel, weil regelmässig ein Seher beim Heere war. Vgl. Herod. VII, 228. Thukyd. VI, 69.

19. αὐτός — zur Hervorhebung des Gegensatzes zu οἱ δὲ ἄλλοι. — τέθραπται — liegt begraben. Das Perfect zur Angabe des Zustandes, wie er zur Zeit des Niederschreibens war. Vgl. § 33. — τῶν δ' ἐν Πειραιεὶ δέκα — Dies war eine Regierungsbehörde, die unter den Dreissig stand. Plutarch Lys. 15 Εὐθύς δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν πολιτείαν ἐκίνησε (ὁ Ἀνσανδρος) τριάκοντα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δὲ ἐν Πειραιεὶ καταστήσας ἀρχόντας. Vgl. zu § 38. — Χαρομίδης — Oheim des Philosophen Plato, und früher Mündel des Kritias. Xenophon nennt ihn Comment. III, 7, 1 ἀξιόλογον ἄνδρα καὶ πολλῶν δυνα-

- μὲν ὄπλα ἔλαβον, τοὺς δὲ χιτῶνας οὐδενὸς τῶν πολιτῶν ἐκνήλευσαν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους
- 20 ἀπεδίδοσαν, προσιόντες ἀλλήλοις πολλοὶ διελέγοντο. Κλεόκριτος δὲ ὁ τῶν μυστῶν κῆρυξ, μάλ' εὐφωanos ὢν, κατασιωπησάμενος ἔλεξεν· Ἄνδρες πολῖται, τί ἡμᾶς ἐξελαύνετε; τί ἀποκτεῖναι βούλεσθε; ἡμεῖς γὰρ ὑμᾶς κακὸν μὲν οὐδὲν πώποτε ἐποιήσαμεν, μετεσχῆκαμεν δὲ ὑμῖν καὶ ἱερῶν τῶν σεμνοτάτων καὶ θυσιῶν καὶ ἑορτῶν τῶν καλλίστων, καὶ συγχορευταὶ καὶ συμφοιτηταὶ γεγενήμεθα καὶ συστρατιῶται, καὶ πολλὰ μεθ' ὑμῶν κεινδυνεύκαμεν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀμφοτέρων ἡμῶν σωτηρίας τε καὶ ἐλευθερίας.
- 21 πρὸς θεῶν πατροφῶν καὶ μητροφῶν καὶ συγγενείας καὶ κηδεστίας καὶ ἐταιρίας, πάντων γὰρ τούτων πολλοὶ κοινωνοῦμεν ἀλλήλοις, αἰδούμενοι καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους παύσασθε ἀμαρτάνοντες εἰς τὴν πατρίδα, καὶ μὴ πείθεσθε τοῖς ἀνοσιωτάτοις τριάκοντα, οἱ ἰδίῳ κερδέων ἔνεκα ὀλίγου δεῖν πλείους ἀπεκτόνασιν Ἀθηναίων ἐν ὀκτῶ μηνσὶν ἢ πάντες Πελοποννή-
- 22 σιοι δέκα ἔτη πολεμοῦντες. ἔξον δ' ἡμῖν ἐν εἰρήνῃ πολιτεύεσθαι, οὗτοι τὸν πάντων αἰσχιστόν τε καὶ χαλεπώτατον καὶ ἀνοσιώτατον καὶ ἐχθιστόν τε καὶ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις πόλεμον ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους παρέχουσιν. ἀλλ' εὖ γε μέντοι ἐπίστασθε ὅτι καὶ τῶν νῦν ὑφ' ἡμῶν ἀποθανόντων οὐ μόνον ὑμεῖς ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἔστιν οὓς πολλὰ κατεδακρῦσαμεν.
- Ὁ μὲν τοιαῦτα ἔλεγεν· οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες καὶ διὰ τὸ τοιαῦτα προσακούειν τοὺς μεθ' ἑαυτῶν ἀπήγαγον εἰς τὸ ἄστυ.
- 23 τῇ δ' ὕστεραία οἱ μὲν τριάκοντα πάνν δὴ ταπεινοὶ καὶ ἔρημοι

τότερον τῶν τὰ πολιτικὰ τότε πραττόντων. — προσιόντες — von den beiden kämpfenden Parteien.

20. ὁ τῶν μυστῶν κῆρυξ — Die vier Personen, welche hauptsächlich die Feier der eleusinischen Mysterien leiteten, waren der ἱεροφάντης, der δαδοῦχος, der ἱεροκῆρυξ und ὁ ἐπὶ βωμοῦ, alle aus den alten Priestergeschlechtern der Eumolpiden und Keryken. — κατασιωπησάμενος — nachdem er sich Stillschweigen verschafft, dagegen V, 4, 7 activ und transitiv zum Schweigen bringen.

21. ἐταιρίας — S. zu V, 2, 25. — τοῖς — τριάκοντα — S. zu 3, 18. — κερδέων — die nicht contrahierte Form auch § 40. Kyrop. IV, 2, 45. — δέκα ἔτη — mit Bezug auf die Dauer des dekeleischen Krieges von 414—405 v. Chr.

22. ἀλλ' — ἐπίστασθε — aber wisset doch ja wohl. Anab. I, 4, 8 ἀλλ' εὖ γε μέντοι ἐπίστασθασαν. — οἱ δὲ λοιποὶ — die von den Dreissig noch übrig gebliebenen. — καὶ — προσακούειν — weil sie, ausserdem dass sie eine Niederlage erlitten hatten, auch noch dergleichen Reden hörten.

συνεκάθηοντο ἐν τῷ συνεδρίῳ· τῶν δὲ τρισχιλίων ὅπου ἕκα-
στοι τεταραγμένοι ἦσαν, πανταχοῦ διεφέροντο πρὸς ἀλλήλους.
ὅσοι μὲν γὰρ ἐπεποιήκεσαν τι βιαιότερον καὶ ἐφοβοῦντο, ἐντό-
πως ἔλεγον ὡς οὐ χρεῖη καθυφίεσθαι τοῖς ἐν Πειραιεῖ. ὅσοι δὲ
ἐπίστευον μηδὲν ἠδικηκέναι, αὐτοὶ τε ἀνελογίζοντο καὶ τοὺς
ἄλλους ἐδίδασκον ὡς οὐδὲν δέοινο τούτων τῶν κακῶν, καὶ
τοῖς τριάκοντα οὐκ ἔφασαν χοῖναι πείθεσθαι οὐδ' ἐπιτρέπειν
ἀπολλύναι τὴν πόλιν. καὶ τὸ τελευταῖον ἐψηφίσαντο ἐκείνους
μὲν καταπαῦσαι, ἄλλους δὲ ἐλέεσθαι. καὶ εἶλοντο δέκα, ἕνα ²⁴
ἀπὸ φυλῆς.

Καὶ οἱ μὲν τριάκοντα Ἐλευσινάδε ἀπήλθον· οἱ δὲ δέκα
τῶν ἐν ἄστει καὶ μάλα τεταραγμένων καὶ ἀπιστούντων ἀλλή-
λοις σὺν τοῖς ἱππάρχοις ἐπεμέλοντο. ἐξεκάθευδον δὲ καὶ οἱ
ἱππεῖς ἐν τῷ Ῥιδιεῖ, τοὺς τε ἵππους καὶ τὰς ἀσπίδας ἔχον-
τες, καὶ δι' ἀπιστίαν ἐφώδενον τὸ μὲν ἀφ' ἐσπέρας σὺν ταῖς
ἀσπίσι κατὰ τὰ τεῖχη, τὸ δὲ πρὸς ὄρθρον σὺν τοῖς ἵπποις, ἀεὶ
φοβούμενοι μὴ ἐπεισπέσοιεν τινες αὐτοῖς τῶν ἐκ τοῦ Πειραιῶς.
οἱ δὲ πολλοὶ τε ἤδη ὄντες καὶ παντοδαποὶ ὄπλα ἐποιοῦντο, ²⁵
οἱ μὲν ξύλινα, οἱ δὲ οἰσύνια καὶ ταῦτα ἐλενοῦντο. πρὶν δὲ
ἡμέρας δέκα γενέσθαι, πιστὰ δόντες, οἵτινες συμπολεμήσειαν,
καὶ εἰ ξένοι εἶεν, ἰσοτέλειαν ἔσεσθαι, ἐξήεσαν πολλοὶ μὲν
ὄπλιται, πολλοὶ δὲ γυμνήτες· ἐγένοντο δὲ αὐτοῖς καὶ ἱππεῖς

23. οὐδὲν δέοινο — κακῶν
— sie hätten nicht nöthig, dieses
Unglück mit zu tragen. Vgl. § 35.

24. δέκα — Jeder einzelne der-
selben hiess δεκαδοῦχος. Harpokr.
in Δέκα. — ἀπὸ φυλῆς — aus
jeder Phyle. So auch IV, 2, 8
εἰς ἀπὸ πόλεως. Kyrop. IV, 2 35
τὸν πρεσβύτατον ἀπὸ σιηνῆς. 47
πέμψατε ἀπὸ λόχου πέντε ἀνδρας.
— Ἐλευσινάδε — Vgl. dazu § 8.
— ἐξεκάθευδον — nur an dieser
Stelle = *excubias agere*. — ἀσπίδας
— die zur Rüstung des schwerbe-
waffneten Fussvolkes gehörigen
Schilde, da die Reiter selbst für
gewöhnlich keine Schilde führten.
Vgl. IV, 4, 10. Es thaten die Rei-
ter also bei Nacht als Hoplitzen,
bei Tage zu Pferde Dienst. Vgl.
3, 48 μεθ' ἵππων καὶ μετ' ἀσπίδων
zu Ross und zu Fuss. — τὸ μὲν
ἀφ' ἐσπέρας — die Zeit vom
Abend an.

25. ὄπλα — οἰσύνια — Schilde
von Weidengeflecht, für den Noth-
fall gemacht, finden sich auch
sonst. Thuk. IV, 9 ὄπλισεν ἀσπίσι
τε φαύλαις καὶ οἰσύνιας ταῖς
πολλαῖς· οὐ γὰρ ἦν ὄπλα ἐν χωρίῳ
ἐρημῷ πορίσασθαι. — ἐλενοῦντο
— sie färbten die Schilde mit einem
weissen Ueberzuge. Vgl. III, 2,
15 Κάρας λευκάσπιδας. Plutarch
Mar. 21 θυροῖς λευκοῖς στίλβοντες.
So auch vielleicht VII, 5, 20 ἐλε-
νοῦντο τὰ κράνη. Anab. I, 8, 9
ἱππεῖς λευκοθώρακες. — πιστὰ
δόντες — Sie gaben das heilige
Versprechen, alles andre zu ver-
gessen und sie als Freunde aufzu-
nehmen. — ἰσοτέλειαν ἔσεσθαι
— abhängig von πιστὰ δόντες. Die
ἰσοτέλεια gab den Nichtbürgern in
Athen mit den Bürgern gleiche
Rechte, soweit damit nicht die Aus-
übung einer die Staatsregierung
betreffenden Thätigkeit verbunden

ὡς εἰ ἑβδομήκοντα· προνομῆς δὲ ποιούμενοι, καὶ λαμβάνου-
 26 τες ξύλα καὶ ὀπάραν, ἐκάθενδον πάλιν ἐν Πειραιεῖ. τῶν δ'
 ἐκ τοῦ ἄστεως ἄλλος μὲν οὐδεὶς σὺν ὄπλοις ἐξήει, οἱ δὲ ἱππεῖς
 ἔστιν ὅτε καὶ ληστὰς ἐχειροῦντο τῶν ἐκ Πειραιῶς, καὶ τὴν
 φάλαγγα αὐτῶν ἐκακούρου. περιέτυχον δὲ καὶ τῶν Αἰ-
 ξωνέων τισὶν εἰς τοὺς αὐτῶν ἀγρούς ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια πορευο-
 μένοις· καὶ τούτους Λυσίμαχος ὁ ἵππαρχος ἀπέσφαξε, πολλὰ
 27 λιτανεύοντας καὶ πολλῶν χαλεπῶς φερόντων ἱππέων. ἀνταπ-
 ἔτειναν δὲ καὶ οἱ ἐν Πειραιεῖ τῶν ἱππέων ἐπ' ἀγροῦ λα-
 βόντες Καλλίστρατον φυλῆς Λεοντίδος. καὶ γὰρ ἤδη μέγα
 ἐφρόνου, ὥστε καὶ πρὸς τὸ τείχος τοῦ ἄστεως προσέβαλλον.
 εἰ δὲ καὶ τοῦτο δεῖ εἰπεῖν τοῦ μηχανοποιῦ τοῦ ἐν τῷ ἄστει, ὃς
 ἐπεὶ ἔγνω ὅτι κατὰ τὸν ἐκ Λυκείου δρόμον μέλλοιεν τὰς μη-
 χανὰς προσάγειν, τὰ ζεύγη ἐκέλευσε πάντα ἀμαξιαίους λίθους
 ἄγειν καὶ καταβάλλειν ὅπου ἕκαστος βούλοιο τοῦ δρόμου. ὡς
 δὲ τοῦτο ἐγένετο, πολλὰ εἰς ἕκαστος τῶν λίθων πράγματα
 28 παρεῖχε. πεμπόντων δὲ πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα τῶν μὲν
 τριάκοντα ἐξ Ἐλευσίνος, τῶν δ' ἐν τῷ καταλόγῳ ἐξ ἄστεως,
 καὶ βοηθεῖν κελεύοντων, ὡς ἀφεστηκότος τοῦ δήμου ἀπὸ Λα-
 κεδαιμονίων, Λύσανδρος λογισάμενος ὅτι οἶόν τε εἴη ταχὺ ἐκ-
 πολιορκῆσαι τοὺς ἐν τῷ Πειραιεῖ κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλατ-
 ταν, εἰ τῶν ἐπιτηδείων ἀποκλεισθείησαν, συνέπραξεν ἑκατόν
 τε τάλαντα αὐτοῖς δανεισθῆναι, καὶ αὐτὸν μὲν κατὰ γῆν ἀρ-
 μοστήν, Αἴβρον δὲ τὸν ἀδελφὸν ναυαρχοῦντα ἐκπεμφθῆναι.
 29 καὶ ἐξελθὼν αὐτὸς μὲν Ἐλευσινάδε συνέλεγεν ὀπλίτας πολλοὺς
 Πελοποννησίους. ὁ δὲ ναύαρχος κατὰ θάλατταν ἐφύλαττεν
 ὅπως μὴδὲν εἰσπλέοι αὐτοῖς τῶν ἐπιτηδείων· ὥστε ταχὺ πά-
 λιν ἐν ἀπορίᾳ ἦσαν οἱ ἐν Πειραιεῖ, οἱ δ' ἐν τῷ ἄστει πάλιν αὖ
 μέγα ἐφρόνου ἐπὶ τῷ Λυσάνδρῳ. οὕτω δὲ προχωρούντων

war, befreite sie namentlich von dem den Metöken auferlegten Schutzgelde und anderen Leistungen. — ὡς εἰ — S. zu I, 2, 9.

26. Αἰξωνέων — zum Demos Αἰξώνη an der Küste südlich von Athen gehörig.

27. εἰ δὲ — εἰπεῖν — eine Wendung, die als Entschuldigung für die Erzählung des an sich unwesentlichen Vorfalles dient. Kyrop. I, 4, 27 εἰ δὲ δεῖ καὶ παιδικοῦ λόγον ἐπιμνησθῆναι, λέγεται κτέ.

Den Nachsatz des Bedingungssatzes vertritt die Erzählung selbst. — τοῦτο — Vgl. zu 3, 56. — Λυκείου — S. I, 1, 33.

28. αὐτοῖς — denen, die nach Sparta geschickt hatten. — δανεισθῆναι — S. zu 3, 13.

29. προχωρούντων — als es so von Statten ging; ohne Subject wie V, 3, 27 προχωρηκότων; auch als Verbum finitum Thuk. I, 109 ὡς δ' αὐτῷ οὐ προχώρει; ebenso II, 56; III, 18. Dagegen VII,

Πανσανίας ὁ βασιλεὺς φθονήσας *Λυσάνδρῳ*, εἰ κατειργασμέ-
 νος ταῦτα ἅμα μὲν εὐδοκίμησοι, ἅμα δὲ ἰδίας ποιήσοιτο τὰς
 Ἀθήνας, πείσας τῶν ἐφόρων τρεῖς ἐξάγει φρουράν. συνείποντο 30
 δὲ καὶ οἱ σύμμαχοι πάντες πλὴν Βοιωτῶν καὶ Κορινθίων·
 οὗτοι δὲ ἔλεγον μὲν ὅτι οὐ νομίζοιεν εὐοραεῖν ἂν στρατευόμε-
 νοι ἐπ' Ἀθηναίους μηδὲν παρὰ σπονδῶν ποιοῦντας· ἐπραττον
 δὲ ταῦτα, ὅτι ἐγίνωσκον Λακεδαιμονίους βουλομένους τὴν
 τῶν Ἀθηναίων χώραν οἰκείαν καὶ πιστὴν ποιήσασθαι. ὁ δὲ
 Πανσανίας ἐστρατοπεδεύσατο μὲν ἐν τῷ Ἀλιπέδῳ καλουμένῳ
 πρὸς τῷ Πειραιεῖ δεξιὸν ἔχων κέρας, Λύσανδρος δὲ σὺν τοῖς
 μισθοφόροις τὸ εὐώνυμον. πέμπων δὲ πρός βρεις ὁ Πανσανίας 31
 πρὸς τοὺς ἐν Πειραιεῖ ἐκέλευεν ἀπιέναι ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν· ἐπεὶ
 δ' οὐκ ἐπέιθοντο, προσέβαλλεν ὅσον ἀπὸ βοῆς ἔνεκεν, ὅπως
 μὴ δῆλος εἶη εὐμενῆς αὐτοῖς ὢν. ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἀπὸ τῆς προσ-
 βολῆς πράξας ἀπῆλθε, τῇ ὕστεραία λαβῶν τῶν μὲν Λακεδαί-
 μονίων δύο μόρας, τῶν δὲ Ἀθηναίων ἰσπέων τρεῖς φυλάς,
 παρῆλθεν ἐπὶ τὸν κωφὸν λιμένα, σκοπῶν πῆ εὐαποτειχιστό-
 τatos εἶη ὁ Πειραιεύς. ἐπεὶ δὲ ἀπίοντος αὐτοῦ προσέθεόν 32
 τινες καὶ πράγματα αὐτῷ παρεῖχον, ἀχθεσθεῖς παρηγγεῖλε
 τοὺς μὲν ἰσπέας ἔλᾶν εἰς αὐτοὺς ἐνέντας, καὶ τὰ δέκα ἀφ'
 ἧβης συνέπεσθαι· σὺν δὲ τοῖς ἄλλοις αὐτὸς ἐπηκολούθει. καὶ
 ἀπέκτειναν μὲν ἐγγὺς τριάκοντα τῶν ψιλῶν, τοὺς δ' ἄλλους

2, 1 τούτων προκεχωρηκότων. Vgl. auch VII, 1, 7 οὗτος πεφνύκτων und zu II, 2, 16. — ἰδίας — dadurch, dass er den Anhängern seiner Partei die Gewalt verschaffte. — φρουράν — S. zu III, 3, 23.

30. Ἀλιπέδῳ — die am Meere zwischen Athen und dem Peiraieus gelegene Ebene.

31. ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν — nach Hause, ohne an ihrem Eigenthum Schaden zu erleiden. Vgl. § 38. Kyrop. III, 1, 3 διεδίδρασκον ἡδὴ ἕκαστος ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ. — ὅσον ἀπὸ βοῆς ἔνεκεν — nur zum Schein. Thukyd. VIII, 92 καὶ ὁ Θηραμένης ἔλθων εἰς Πειραιᾶ, ὅσον καὶ ἀπὸ βοῆς ἔνεκεν, ὠργίζετο τοῖς ὀπλίταις. Zu erklären wird ἔνεκεν sein als: so weit es betraf, ἀπὸ βοῆς, was durch Erhebung des Kampfesgeschreis, nicht durch die wirkliche That geschieht. — ἀπὸ τῆς προσ-

βολῆς — in Folge des Angriffs. Vgl. Anab. II, 5, 7 οὐκ οἶδα οὐτ' ἀπὸ ποίου ἂν τάχους φεύγων τις ἀποφύγοι. Thuk. VI, 19 γνοὺς ὅτι ἀπὸ μὲν τῶν αὐτῶν λόγων οὐκ ἂν ἔτι ἀποτρέψειεν αὐτούς. Das Mittel ist als Ausgangspunkt der Handlung dargestellt. — μόρας — Die gesammte Heeresmacht der Spartaner bestand aus sechs Moren, deren Stärke wechselte, je nachdem dem Bedürfniss entsprechend eine stärkere oder schwächere Aushebung gehalten werden war. — κωφὸν λιμένα — jedenfalls ein Theil des Hafens Peiraieus; welcher, ist nicht bekannt.

32. ἔλᾶν — als Präsens. Vgl. Kyrop. VIII, 3, 32 ἀπέλα. — ἐνέν-
 τας — ohne Object wie Kyrop. VII, 1, 29 ἐνίει οὐδὲν φειδόμενος τῶν ἰσπῶν. — τὰ δέκα ἀφ' ἧβης — die seit zehn Jahren dienstpflichtig

- 33 κατεδίωξαν πρὸς τὸ Πειραιοὶ θέατρον. ἐκεῖ δὲ ἔτυχον ἐξοπλιζόμενοι οἱ τε πελτασταὶ πάντες καὶ οἱ ὀπλίται τῶν ἐκ Πειραιῶς. καὶ οἱ μὲν ψιλοὶ εὐθύς ἐκδραμόντες ἠκόντιζον, ἔβαλλον, ἐτόξευον, ἐσφενδόνων· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἐπεὶ αὐτῶν πολλοὶ ἐπιτροσκόνοτο, μάλα πιεζόμενοι ἀνεχώρουν ἐπὶ πόδα· οἱ δ' ἐν τούτῳ πολὺ μᾶλλον ἐπέκειντο. ἐνταῦθα καὶ ἀποθνήσκει Χαίρων τε καὶ Θίβραχος, ἄμφω πολεμάρχω, καὶ Λακράτης ὁ ὀλυμπιονίκης καὶ ἄλλοι οἱ τεθαμμένοι Λακεδαιμονίων
- 34 πρὸ τῶν πυλῶν ἐν Κεραμειῷ. ὄρων δὲ ταῦτα ὁ Θρασύβουλος καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλίται, ἐβόηθον, καὶ ταχὺ παρετάξαντο πρὸ τῶν ἄλλων ἐπ' ὀκτώ. ὁ δὲ Πανσανίας μάλα πιεσθεὶς καὶ ἀναχωρήσας ὅσον στάδια τέτταρα ἢ πέντε πρὸς λόφον τινά, παρήγγειλε τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις ἐπιχωρεῖν πρὸς ἑαυτόν. ἐκεῖ δὲ συνταξάμενος παντελῶς βαθεῖαν τὴν φάλαγγα ἤγευ ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους. οἱ δ' εἰς χεῖρας μὲν ἐδέξαντο, ἔπειτα δὲ οἱ μὲν ἐξεώσθησαν εἰς τὸν ἐν ταῖς Ἀλαῖς πηλόν, οἱ δὲ ἐνέκλιναν· καὶ ἀποθνήσκουσιν αὐτῶν ὡς πενήν-
- 35 κοντα καὶ ἑκατόν. ὁ δὲ Πανσανίας τρόπαιον στησάμενος ἀνεχώρησε· καὶ οὐδ' ὡς ὠργίζετο αὐτοῖς, ἀλλὰ λάθρα πέμπων ἐδίδασκε τοὺς ἐν Πειραιεῖ οἷα χρῆ λέγοντας πρέσβεις πέμπειν πρὸς ἑαυτὸν καὶ τοὺς παρόντας ἐφόρους. οἱ δ' ἐπέλθοντο. διίστη δὲ καὶ τοὺς ἐν τῷ ἄστει, καὶ ἐκέλευε πρὸς σφᾶς προσίεναι ὡς πλείστους συλλεγομένους, λέγοντας ὅτι οὐδὲν δεόνται τοῖς ἐν τῷ Πειραιεῖ πολεμεῖν, ἀλλὰ διαλυθέντες κοινῇ ἁμφό-

waren. S. zu III, 4, 23. — Πειραιοῖ — Locativform: im Peiraiæus.

33. ἐπὶ πόδα — rückwärts, ohne umzuwenden. Anab. V, 2, 32; Kyrop. III, 6, 9; VII, 5, 6 ἀπήεσαν, ἕως μὲν ἐξικνεῖτο τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐπὶ πόδα, ἐπεὶ δὲ ἔξω βελῶν ἐγένοντο, στραφέντες. — οἱ τεθαμμένοι — S. zu § 19. — πρὸ — Κεραμειῷ — Der Kerameikos, der nordwestliche Theil von Athen, wurde durch die Stadtmauer in zwei Theile geschieden: in dem äusseren hier gemeinten Theile befand sich an der Strasse, die nach der Akademie führte, eine grosse Anzahl Gräber, namentlich aber derer, die im Kriege gefallen und von Staatswegen bestattet worden waren. Pausan. I, 29.

34. εἰς χεῖρας ἐδέξαντο —

hessen sie bis zum Handgemenge kommen. S. VII, 4, 13; Anab. IV, 3, 31 und vgl. εἰς χεῖρας ἵεναι und ὠφείσθαι Plutarch Thes. 5; εἰς χεῖρας τοὺς πολλοὺς ὑπομειναντες Thukyd. V, 72. — Ἀλαί — attischer Demos, und zwar Ἀλαί Αἰξωνίδες, zum Unterschiede von einem andern Demos Ἀλαί Ἀραφηνίδες an der Ostküste von Attika, während ersterer den innersten nördlichen Winkel des grossen Hafens oder den nordöstlich von der Burg Munychia gelegenen Theil des Halipedon einnahm.

35. πρὸς σφᾶς = πρὸς ἑαυτὸν καὶ τοὺς παρόντας ἐφόρους. — οὐδὲν δεόνται πολεμεῖν — sie hätten kein Verlangen, kein Interesse, zu kämpfen. Vgl. § 23. Thukyd. IV, 130.

τεροι Λακεδαιμονίοις φίλοι εἶναι. ἡδέως δὲ ταῦτα καὶ Ναυ- 36
κλειδᾶς ἔφορος ἂν συνήκουεν· ὥσπερ γὰρ νομίζεται σὺν βασιλεῖ
δύο τῶν ἐφόρων συστρατεύεσθαι, καὶ τότε παρῆν οὗτός τε καὶ
ἄλλος, ἀμφοτέροι τῆς μετὰ Πανσανίου γνώμης ὄντες μᾶλλον
ἢ τῆς μετὰ Ανσάνδρου. διὰ ταῦτα οὖν καὶ εἰς τὴν Λακεδαί-
μονα προθύμως ἐπεμπον τοὺς τ' ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἔχοντας τὰς
πρὸς Λακεδαιμονίους σπονδὰς καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐν τῷ ἄστει
ἰδιώτας, Κηφισοφῶντά τε καὶ Μέλητον. ἐπεὶ μέντοι οὗτοι 37
ᾤχοντο εἰς Λακεδαίμονα, ἐπεμπον δὴ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ
ἐκ τοῦ ἄστεως λέγοντας ὅτι αὐτοὶ μὲν παραδιδόασιν καὶ τὰ τεῖχη
ἂ ἔχουσι καὶ σφᾶς αὐτοὺς Λακεδαιμονίοις χρῆσθαι ὅ,τι βού-
λονται· ἀξιοῦν δ' ἔφασαν καὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ, εἰ φίλοι φασὶν
εἶναι Λακεδαιμονίους, παραδιδόναι τὸν τε Πειραιᾶ καὶ τὴν
Μουνηχίαν. ἀκούσαντες δὲ πάντων αὐτῶν οἱ ἔφοροι καὶ οἱ 38
ἐκκλητοί, ἐξέπεμψαν πεντεκαίδεκα ἄνδρας εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ
ἐπέταξαν σὺν Πανσανίᾳ διαλλάξαι ὅπῃ δύναντο κάλλιστα. οἱ
δὲ διήλλαξαν ἐφ' ὧτε εἰρήνην μὲν ἔχειν ὡς πρὸς ἀλλήλους,
ἀπιεῖναι δὲ ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἐκάστους πλὴν τῶν τριάκοντα καὶ
τῶν ἔνδεκα καὶ τῶν ἐν τῷ Πειραιεῖ ἀρξάντων δέκα. εἰ δέ

36. ὥσπερ νομίζεται — Respubl. Laced. 13, 5 πάρεσι (beim Könige, wenn er die Opfer beim Auszuge in den Krieg bringt) δὲ καὶ τῶν ἐφόρων δύο, οἱ πολυπραγμονοῦσι μὲν οὐδέν, ἢν μὴ ὁ βασιλεὺς προσκαλῆ· ὁρῶντες δὲ ὅ,τι ποιεῖ ἕκαστος πάντα σφρονίζουσιν, ὡς τὸ εἰκόσ. — τῆς — ὄντες — welche der Meinung waren, welche es mit dem Pausanias hielt. Der Genet. possessiv. von Sachen, während das Subject eine Person ist, findet sich nur in einigen bestimmten Ausdrücken. S. Krüger Gr. Gramm. I § 47, 6, 10. Zu dem Ausdruck μετὰ Πανσανίου vgl. μετὰ τινος εἶναι zu jemandes Partei gehören.

37. οἱ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ — die welche die Regierung führten, während die erste Gesandtschaft von Privatleuten ausgegangen war. — λέγοντας — welche sagten, statt des gewöhnlichen λέξοντας um zu sagen. Vgl. III, 4, 25; 5, 7; Anab. II, 4, 24 ἐπεφάνη μετ' ἄλλων οιοπῶν. IV, 5, 8 διεπέμπε ριδόντας. — χρῆσθαι ὅ,τι

βούλονται — Stehende Formel für die Unterwerfung auf Gnade und Ungnade. V, 3, 23; Kyrop. VIII, 1, 6 παρέχειν αὐτοὺς χρῆσθαι ὅ,τι ἂν βούληται. Vgl. IV, 5, 5 ἐπιτρέψαντες Ἀγησιλάῳ γνῶναι ὅ,τι βούλοιο περὶ σφῶν. Der Infin. χρῆσθαι steht zur Bezeichnung des Zweckes der Uebergabe. Ueber ὅ,τι bei χρῆσθαι s. zu 1, 2.

38. οἱ ἐκκλητοί — wohl dasselbe wie sonst ἡ ἐκκλησία. Vgl. III, 2, 23; V, 2, 33 und VI, 3, 3 κατέστησαν (πρόσβεις) ἐπὶ τοὺς ἐκκλητίους τε τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοὺς συμμάχους vgl. mit V, 2, 11 προσήγαγον αὐτοὺς (πρόσβεις) πρὸς τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς συμμάχους. — ὡς πρὸς ἀλλήλους — Die Verbindung von ὡς mit πρὸς und ἐπὶ findet sich auch sonst, besonders in dem Sinne der Absicht. Anab. IV, 3, 11 φρόναρα συλλέγοντες ὡς ἐπὶ πῶρ. 21 φερόουσι ὡς πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐμβασιν ἄνω. VI, 4, 24 διεσπείροντο ὡς ἐπὶ τὸ λαμβάνειν. VII, 1, 37 ταῦτα δὲ καταθέμενος ὡς ἐπὶ δάμευσιν ἐδίετο. — ἔνδεκα —

τινες φοβοῦντο τῶν ἐξ ἄστεως, ἔδοξεν αὐτοῖς Ἐλευσίνα κατοικεῖν. τούτων δὲ περαυθέντων Πανσανίας μὲν διῆκε τὸ στρατευμα, οἱ δ' ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἀνελθόντες σὺν τοῖς ὄπλοις εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἔθυσαν τῇ Ἀθηνᾷ. ἐπεὶ δὲ κατέβησαν οἱ στρατηγοί, * ἔνθα δὴ ὁ Θρασύβουλος ἔλεξεν, Ὑμίην, ἔφη, ὦ ἐκ τοῦ ἄστεως ἄνδρες, συμβουλευέω ἐγὼ γυνῶναι ὑμᾶς αὐτούς. μάλιστα δ' ἂν γνοίητε, εἰ ἀναλογίσαισθε ἐπὶ τίνι ὑμῖν μέγα φρονητέον ἐστίν, ὥστε ἡμῶν ἄρχειν ἐπιχειρεῖν. πότερον δικαιοτεροὶ ἐστε; ἀλλ' ὁ μὲν δῆμος πενέστερος ὑμῶν ὢν οὐδὲν πώποτε ἔνεκα χρημάτων ὑμᾶς ἠδίκηκεν· ὑμεῖς δὲ πλουσιώτεροι πάντων ὄντες πολλὰ καὶ αἰσχρὰ ἔνεκα κερδέων πεποιήκατε. ἐπεὶ δὲ δικαιοσύνης οὐδὲν ὑμῖν προσήκει, σκέψασθε εἰ ἄρα ἐπ' ἀνδρεία ὑμῖν μέγα φρονητέον. καὶ τίς ἂν καλλίων κρίσις τούτου γένοιτο ἢ ὡς ἐπολεμήσαμεν πρὸς ἀλλήλους; ἀλλὰ γνώμη φαίητ' ἂν προέχειν, οἱ ἔχοντες καὶ τείχος καὶ ὄπλα καὶ χρήματα καὶ συμμάχους Πελοποννησίους ὑπὸ τῶν οὐδὲν τούτων ἐχόντων παρελύθητε; ἀλλ' ἐπὶ Λακεδαιμονίοις δὴ οἴεσθε μέγα φρονητέον εἶναι; πῶς, οἴγε ὥσπερ τοὺς δάκνοντας κύνας κλοιῶ δῆσαντες παραδιδόασιν, οὕτω κακείνοι ὑμᾶς παραδόντες τῷ ἠδίκημένῳ τούτῳ δῆμῳ οἴχονται ἀπίοντες; οὐ μέντοι γε ὑμᾶς, ὦ ἀνδρες, ἀξιῶ ἐγὼ ὢν ὁμωμόκατε παραβῆναι οὐδέν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις καλοῖς ἐπιδειξαί, ὅτι καὶ εὐορκοὶ καὶ ὄσιοι ἐστε. εἰπὼν δὲ ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, καὶ ὅτι οὐδὲν δεοὶ ταράττεσθαι, ἀλλὰ τοῖς νόμοις τοῖς ἀρχαίοις χρῆσθαι, ἀνέστησε τὴν ἐκκλησίαν. καὶ τότε μὲν ἀρχὰς καταστησάμενοι

Die unter der Herrschaft der Dreissig erwähnten Elfmänner scheinen von den I, 7, 10 genannten verschieden gewesen zu sein, oder wenigstens eine grössere Macht als jene gehabt zu haben. S. Platon Brief 7 S. 424 c ὑπὸ πολλῶν γὰρ τῆς τότε πολιτείας λαιδορομένης μεταβολὴ γίγνεται, καὶ τῆς μεταβολῆς εἰς καὶ πεντήκοντά τινες ἄνδρες προύστησαν ἄρχοντες, ἐν δέκα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δ' ἐν Πειραιεῖ, περὶ τε ἀγορᾶν ἐκότεροι τούτων ὅσα τ' ἐν τοῖς ἄστει διοικεῖν ἔδει, τριάκοντα δὲ πάντων ἄρχοντες κατέστησαν αὐτουράτορες.

39. κατέβησαν — Es ist hier etwas ausgefallen, worin wenigstens die Berufung der § 42 er-

wähnten Volksversammlung mitgetheilt war.

40. ἐπὶ τίνι — S. § 29 μέγα ἐφρόνον ἐπὶ τῷ Ἀναάνδρῳ. — κερδέων — S. § 21.

41. ἢ ὡς — kurz statt: als wenn man betrachtet, wie. — δῆ — etwa gar, in verächtlichem Sinne hervorhebend. — τοῖς — παραδιδόασιν — sprichwörtlich mit Rücksicht auf das solonische Gesetz, welches κύνα δακόντα παραδόναι κελύει κλοιῶ τριπῆχει δεδεμένον. Plutarch Solon 24. — κακείνοι — setzt den mit οἱ γε begonnenen Satz mit Nachdruck fort.

43. καὶ τότε — Die Rückkehr des Thrasybulos und der Seinigen

ἐπολιτεύοντο· ὕστερον δὲ χρόνῳ ἀκούσαντες ξένους μισθοῦσθαι τοὺς Ἐλευσίνοι, στρατευσάμενοι πανδημίαι ἐπ' αὐτοὺς τοὺς μὲν στρατηγούς αὐτῶν εἰς λόγους ἐλθόντας ἀπέκτειναν, τοῖς δὲ ἄλλοις εἰσπέμφαντες τοὺς φίλους καὶ ἀναγκαίους ἐπέισαν συναλλαγῆναι· καὶ ὁμόσαντες ὄρκους ἢ μὴν μὴ μνησικακήσειν, ἔτι καὶ νῦν ὁμοῦ τε πολιτεύονται καὶ τοῖς ὄρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος.

Γ.

Ἡ μὲν δὴ Ἀθήνησι στάσις οὕτως ἐτελεύτησεν. ἐκ δὲ τούτου I. πέμψας Κύρος ἀγγέλους εἰς Λακεδαιμόνα ἡξίου, οἷόσπερ αὐτὸς Λακεδαιμονίοις ἦν ἐν τῷ πρὸς Ἀθηναίους πολέμῳ, τοιούτους καὶ Λακεδαιμονίους αὐτῷ γίνεσθαι. οἱ δ' ἔφοροι δίκαια νομίσαντες λέγειν αὐτόν, Σαμίῳ τῷ τότε ναυάρχῳ ἐπέστειλαν ὑπηρετεῖν Κύρῳ, εἰ τι δέοιτο. κάκεινος μέντοι προθύμως ὅπερ ἐδεήθη ὁ Κύρος ἔπραξεν· ἔχων γὰρ τὸ ἑαυτοῦ ναυτικὸν σὺν τῷ Κύρῳ περιέπλευσεν εἰς Κιλικίαν, καὶ ἐποίησε τὸν τῆς Κιλικίας ἄρχοντα Συνέννεσεν μὴ δύνασθαι κατὰ γῆν ἐναντιοῦσθαι Κύρῳ πορευομένῳ ἐπὶ βασιλεία. ὡς μὲν οὖν Κύρος στρα- 2 τευμά τε συνέλεξε καὶ τοῦτ' ἔχων ἀνέβη ἐπὶ τὸν ἀδελφόν, καὶ ὡς ἡ μάχη ἐγένετο, καὶ ὡς ἀπέθανε, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπεσω-

fand am 12. Boedromion, im Septbr. 403 statt. Plutarch v. Ruhm der Athener S. 349 f. — ἐπολιτεύοντο — sie lebten unter der Form einer πολιτεία, eines Freistaates. — μὴ μνησικακήσειν — Der Schwur lautete: καὶ οὐ μνησικακήσω τῶν πολιτῶν οὐδενὶ πλὴν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν ἑνδεκά, οὐδὲ τούτων ὅς ἂν ἐθέλη εὐθύναις διδόναι τῆς ἀρχῆς ἧς ἤρξεν. Andokid. v. d. Myster. 90.

Drittes Buch.

I. 1. ἐκ δὲ τούτου — im J. 401 v. Chr. — πέμψας — ἡξίου — Die Gründe, welche Kyros zur Empörung gegen seinen Bruder Artaxerxes Mnemon hatte, s. Anab. I, 1, 3 ff. Seine Gesandtschaft nach Sparta, die Xenophon in der Anabasis nicht berührt, erwähnen auch Diodor XIV, 19 und ausführlicher Plutarch Artox. 6 καὶ Λακεδαιμο-

νίοις ἔγραψε παρακαλῶν βοηθεῖν καὶ συνεκπέμπειν ἄνδρας, οἷς ἔφη δώσειν, ἂν μὲν περὶ παρῶν, ἵππους, ἂν δὲ ἵππεῖς, συναρίδας· ἂν δ' ἀγροὺς ἔχωσι, κόμας· ἂν δὲ κόμας, πόλεις· μισθοῦ δὲ τοῖς στρατευομένοις οὐκ ἀριθμῶν ἄλλα μέτρον ἔσεσθαι. — οἷόσπερ — πολέμῳ — S. I, 5, 2 ff. — Σαμίῳ — So auch bei Diodor a. a. O., welcher angiebt, derselbe habe sich mit 25 Schiffen nach Ephesos zum Kyros begeben. In der Anabasis wird Samios nicht genannt, dagegen I, 4, 2 erzählt, dass an der kilikischen Küste die Flotte des Kyros angekommen wäre, welche ausser 25 eigenen Schiffen desselben aus den 35 peloponnesischen unter Anführung des Nauarchen Pythagoras bestand. — Συνέννεσεν — S. Anab. I, 2, 21 ff. Diodor XIV, 20.

2. ἡ μάχη — bei Kunaxa unweit